

## **RATNI ZLOČINI KAO SUSTAVNO KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA I ZAŠTITE OSOBA U UVJETIMA ORUŽANIH SUKOBA**

**Apstrakt:** Ratni zločin predstavlja povredu normi prava oružanih sukoba. No, kako i dalje oružani sukobi ne mogu biti potpuno eliminirani u stvarnome životu, tako postoje pravila koja reguliraju vođenje oružanih sukoba, uključujući načelo primjene humanosti. U radu se osvrćemo na pitanje dihotomije oružanih sukoba i zaštite osoba u njima. Razlika između međudržavnih i građanskih sukoba, odn. između međunarodnih i nemeđunarodnih (unutrašnjih) sukoba, gubi na vrijednosti kada su u pitanju ljudska bića i njihova zaštita. Zbog čega štititi civile od nasilja zaraćenih strana, ili zabraniti silovanje, mučenje ili bezobzirno rušenje bolnica, vjerskih, kulturno-historijskih objekata ili privatne imovine, i zabraniti oružja koja nanose nepotrebne patnje kada dvije suverene države vode rat, a uzdržati se od nametanja istih zabrana ili pružanja iste zaštite kada je do nasilja došlo „samo“ u okviru područja neke suverene države. Međunarodno se pravo, štiteći istovremeno legitimne interese država, u neko doba moralo okrenuti potpunoj zaštiti ljudskih bića, i ako ovo imamo u vidu, tada je posve prirodno da ova podjela sukoba postupno gubi na težini. Rezultat je to ekspanzije doktrina iz oblasti ljudskih prava, kada su države počele prihvaćati ideju da jednostavno nije razložno zaštititi, naprimjer, civile isključivo u međunarodnim oružanim sukobima, odn. da bi bilo nekonzistentno ostaviti civile nezaštićenima u unutrašnjim sukobima, dok, u isto vrijeme, oni imaju pravo na međunarodnopravnu zaštitu u međunarodnim sukobima. U radu polazimo od definiranja pojma ratnoga zločina uz kratki historijski prikaz razvoja međunarodnoga ratnoga i humanitarnoga prava. U studiji obuhvatamo i glavni zahtjev i ključnu obavezu za sve države odgovorne za kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava i međunarodnoga prava ljudskih prava, a to je da se načini puna reparacija žrtvama za prouzročeni gubitak ili povredu. Zapravo, na ovome stepenu razvoja međunarodnoga prava glavno je pitanje kristalno jasno: da li zabrana činjenja ratnih zločina predstavlja opću zabranu koja nadilazi ugovorni osnov, karakter i njegove domašaje u pravu – i da li takva zabrana važi za sve subjekte prava? U radu analiziramo naslanjajuća pitanja međunarodnoga humanitarnoga prava, a to je uloga i odgovornost mirovnih misija Ujedinjenih nacija za protupravne čine u oružanome sukobu. Da li se mirovne misije ili međunarodne snage mogu smatrati stranom u sukobu? Da li uopće ima mjesta tvrdnji da osnovna načela i pravila međunarodnoga humanitarnoga prava ne mogu naći svoju primjenu na snage Ujedinjenih nacija, tj. može li se tvrditi da snage Organizacije nisu vezane međunarodnim humanitarnim pravom, naročito

u vremenu kada postoje dokazi da pripadnici mirovnih misija čine međunarodna protupravna djela?

**Ključne riječi:** ljudska prava, ratni zločini, oružani sukob, međunarodno humanitarno pravo, Ujedinjene nacije, mirovne snage

## 1. Uvodne postavke rasprave

Ratni zločin (eng. *war crime*; fr. *crime de guerre*) predstavlja povredu normi prava oružanih sukoba (lat. *jus in bello*; eng. *law of armed conflicts*; fr. *droit de la guerre*; ranije ratnoga prava) ili međunarodnoga humanitarnoga prava (koje se tradicionalno nazivaju *haško* i *ženevsko pravo*<sup>1</sup>, po gradovima usvajanja međunarodnih ugovora iz ove materije). Radi se o povredi onih normi koje su sadržane kako u važećim međunarodnim ugovorima tako i normi koje su dio važećeg općeg običajnog međunarodnog prava – zapravo, radi se o kršenju zabrana, koje upravo i čine glavni sadržaj prava oružanih sukoba i međunarodnoga humanitarnoga prava.<sup>2</sup> Najveći dio tih zabrana sadržan je u Haškim konvencijama iz 1899. i 1907. (*haško pravo*)<sup>3</sup> te u Ženevskim konvencijama o zaštiti žrtava

1 Izvorna jasna razlika između haškoga i ženevskoga prava je postupno smanjena. Danas postoji i tzv. mješovito pravo u koje spadaju Haška konvencija za zaštitu kulturnih dobara u vrijeme oružanih sukoba iz 1954. i I. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije iz 1977 (F. D. Mulinen (1987) *Priručnik o ratnom pravu za pripadnike oružanih snaga*, Ženeva: Međunarodni komitet Crvenoga križa, str. 3-4). Pored ovih, postoji i njujorško pravo koje se uglavnom vezuje za rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (UNGA) usvojene u ovoj oblasti, počevši od Nirnberških načela 1947. *et seq* (šire u: F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *Constraints on the Waging of War. An Introduction to International Humanitarian Law*, 4. izd, Cambridge: Cambridge University Press, str. 20-24). Naime, godine 1947, UNGA usvaja Rezoluciju, br. 177 (II), par. (a), kojom se nalaže Komisiji Ujedinjenih nacija (UN) za međunarodno pravo (ILC) da „formulira načela međunarodnoga prava priznata Poveljom Nirnberškoga tribunala i presudom Tribunala.“ U duhu rasprave o ovoj tematici, proizišlo je pitanje da li ILC treba odrediti u kojoj mjeri načela sadržana u Povelji i presudi konstituiraju načela međunarodnoga prava. Zaključak je s ovim u vezi bio da pošto su Nirnberška načela potvrđena od UNGA, zadatak povjeren ILC nije bio izraziti prepoznavanje ovih načela kao načela međunarodnoga prava, već naprosto da se oni kao takvi formuliraju. Na koncu je ILC na svome 2. zasjedanju usvojila konačni tekst (Izveštaj ILC također sadrži komentare predmetnih načela (v. *Yearbook of the International Law Commission*, 1950, vol. II, str. 374–378)).

2 V. Ibler (1987) *Rječnik Međunarodnog javnog prava*, 2. izm. i dop. izd, Zagreb: Informator, str. 270; O načelima, pravilima i funkcijama te implementaciji međunarodnoga humanitarnoga prava, kao i o odgovornosti i kažnjavanju detaljnije v. M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *How Does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, 3. proš. i dop. izd, Geneva: International Committee of the Red Cross, vol. I, II i III; V. Kazazić (2008) *Međunarodno humanitarno pravo: difuzija i primjena*, Mostar: Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru; Z. Vučinić (2006) *Međunarodno ratno i humanitarno pravo*, 2. dop. izd, Beograd: Službeni glasnik; Z. Hasić (2005) *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo: VKBI; Z. Seizović (2008) *Međunarodno humanitarno pravo. Pojam, historijski razvoj i odnos prema međunarodnom pravu ljudskih prava*, u: *Međunarodno javno pravo: zbirka eseja*, Zenica: Univerzitet u Zenici, str. 114-146; Z. Seizović (2016) *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo: Dobra knjiga.

3 Više o haškome pravu u: F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 8-16.

rata (Ženevskim konvencijama) iz 1949. i dva Dopunska protokola uz Ženevske konvencije iz 1977. (ženevsko pravo)<sup>4</sup>. Sadržaj zabrana iz Haških i Ženevskih konvencija predstavlja rješenja općega običajnoga međunarodnoga prava, ali i većina zabrana iz dva<sup>5</sup> Dopunska protokola. Bez obzira što norme Haških i Ženevskih konvencija „vrijede i za one države koje nisu tim konvencijama vezane kao međunarodnim ugovorima, jer u doba njihova donošenja nisu postojale ili jer ih nakon njihova zaključivanja nisu ratificirale“<sup>6</sup> bilo bi uputno da i one države koje nisu potpisale odn. ratificirale Dopunske protokole to učine u narednome periodu. S aspekta i značaja za međunarodno pravo i međunarodno sudovanje, danas se govori o *teškim povredama* (eng. *grave breaches*) zakona i običaja ratovanja (običajno pravo) i konvencija (ugovorno pravo), tj. intenzitet i kvalitet povrede norme mora biti veći ili teži. Razliku između teških povreda i ostalih kršenja prave i Ženevske konvencije iz 1949.

U klasičnome međunarodnome pravu rat je bio okarakteriziran kao jedan od tri glavna državna atributa (lat. *jus ad bellum*), a u ostala dva su spadala pravo ugovaranja (lat. *jus tractatum*) i pravo na održavanje diplomatskih odnosa (lat. *jus legationis*).<sup>7</sup> Danas postoji potpuna zabrana upotrebe oružane sile, odn. zabrana otpočinjanja i vođenja rata, koju pronalazimo u čl. 2. st. 4. Povelje UN<sup>8</sup>. Radi se o apsolutnoj zabrani izuzev u tačno predviđenim i određenim situacijama. No, kako i dalje oružani sukobi ne mogu biti potpuno eliminirani u stvarnome životu, tako postoje pravila koja reguliraju vođenje oružanih sukoba, uključujući načelo apliciranja humanosti. Jedna od karakteristika međunarodnog humanitarnog prava je njegova primjena na svaku stranu u oružanome sukobu neovisno o zakonitosti upotrebe sile.<sup>9</sup> Međunarodno humanitarno pravo u velikoj mjeri se razvilo iz izvora običajnoga prava, na način da su pravne norme nastajale ili su derivirale „iz ideja različitih civilizacija, moralnih imperativa i vjerskih uvjerenja.“<sup>10</sup> Dugo vremena su vladari ratujućih država zaključivali sporazume koji su se odnosili na brigu o ranjenim i bolesnim vojnicima; zaštitu civilnoga stanovništva ili na oslobađanje ratnih zarobljenika iz zarobljeništva. Ovo su, međutim, bile samo

4 Više o ženevskome pravu u: *ibid*, str. 16-20.

5 Ranije se smatralo da samo pravila međunarodnoga humanitarnoga prava sadržana u Prvome Dopunskome protokolu predstavljaju i imaju snagu običajnih pravnih pravila. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, vrlo brzo se počela zastupati teza da i zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija, kao i većina odredaba Drugoga Dopunskoga protokola imaju predstavljati izraz običajnih pravnih pravila u međunarodnome pravu. O ovome šire dalje u radu.

6 V. Ibler (1987) *op. cit*, str. 270.

7 A. Szpak (2007) The Genesis of International Humanitarian Law and the Most Important Elements of State Practice in Relation to Prisoners of War, *Hague Yearbook of International Law*, vol. 20, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, str. 121.

8 892 UNTS 119.

9 A. Szpak (2007) *op. cit*, str. 123.

10 No, valja imati na umu da su ovo materijalna sredstva, odn. materijalni izvori, a ne formalnopravni izvori međunarodnoga prava.

kratkoročne odredbe koje su djelimično regulirale ovu materiju, a ne opće i pravno obavezujuće za sve i svugdje.“<sup>11</sup>

Ova grana međunarodnoga prava, u kratkim crtama, ima za cilj zaštititi bilo koju osobu koja je uhvaćena u ratu ili oružanome sukobu, bilo da se radi o civilu ili borcu.<sup>12</sup>

---

11 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 123.

12 P. Sands (2006) *Lawless World. Making and Breaking Global Rules*, London: Penguin Books, str. 146. Znakovito je da su se na pravila međunarodnoga humanitarnoga prava regularno pozivale Sjedinjene Američke Države (SAD) kada su njezini vojnici bili uzimani kao zarobljenici. Međutim, ova država (osobito Bushova administracija) nije htjela tretirati zatočenike u Guantánamo Bay (predstavlja najstariju američku mornaričku bazu izvan državnoga teritorija SAD) prema međunarodnome humanitarnome pravu (ženevskome pravu), niti prema međunarodnome pravu ljudskih prava, poglavito prema Međunarodnome paktu o građanskim i političkim pravima (ICCPR) iz 1966. te UN Konvenciji protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka iz 1984. Prema odnosnoj državi, tri su argumenta za ovakvo stajalište. *Primo*, ovi zatočenici nemaju prava po međunarodnome humanitarnome pravu, jer su nezakoniti borci (eng. *unlawful combatants*). Al-Qaeda zatočenici su dio strane terorističke organizacije koja ne predstavlja državu i otuda ne može biti visoka strana ugovornica Ženevskih konvencija; stoga pripadnici ove organizacije nisu ovlašteni na status ratnih vojnih zarobljenika (eng. *prisoners of war*). Glede talibanskih zatočenika, oni također nisu kvalificirani za status ratnih vojnih zarobljenika, jer ne ispunjavaju zahtjeve koji se traže za zakonit status borca, naročito u dijelu zahtjeva da moraju istaknuti fiksirani znak raspoznavanja koji će biti prepoznatljiv iz daljine. Slijedom ove logike, nijedna kategorija nije ovlaštena na zaštitu, ni prema III Ženevskoj konvenciji, ni prema nekom drugom ugovoru. *Secundo*, niti jedan zatočenik nema pravo na primjenjiva i sprovediva prava prema normama ljudskih prava, s obzirom da se drže na području izvan teritorijalnoga suvereniteta Sjedinjenih Američkih Država, dakle na Kubi. Prema stajalištu ove države, ICCPR nije primjenjiv za ponašanje SAD izvan njezina teritorijalnoga suvereniteta. I na koncu, *tertio*, UN Konvencija protiv torture ne može nametati dodatne pravne obaveze izvan onih koje se već mogu pronaći u američkome pravu. Stoga, pošto je tretman zatočenika konzistentan s nacionalnim pravom ove države, ne može se uzeti da postoji bilo kakvo kršenje međunarodnoga prava (za detaljnije v. P. Sands (2006) *op. cit.*, str. 145-146 *et seq.*). Dosege eksteritorijalne nadležnosti SAD v. u: A. J. Colangelo (2014) What Is Extraterritorial Jurisdiction?, *Cornell Law Review*, vol. 99, izd. 6, Article 2, str. 1303-1352. Međutim, na najuopćenitijoj ravni, Europski sud za ljudska prava (ESLJP) je otišao mnogo dalje u svome pravnome rezonu i tumačenju teritorijalne važnosti i primjene Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP). Tako, v. predmete: ESLJP, *Al-Skeini and Others v. The United Kingdom*, Judgment, App. No. 55721/07, NJ 2012/430, 7. juli 2011; ESLJP, *Al-Jedda v. The United Kingdom* (ESLJP, Grand Chamber, Judgment, App. No. 27021/08), 7. juli 2011; ESLJP, *Vlastimir and Borka Banković, Živana Stojanović, Mirjana Stoimenovski, Dragana Joksimović and Dragan Suković v. Belgium, the Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Spain, Turkey and the United Kingdom*, Grand Chamber, Decision on Admissibility, App. No. 52207/99, 12. decembar 2001. Jednako tako, v. ESLJP, *Issa et al. v. Turkey* iz 2004. te ESLJP, *Öcalan v. Turkey* iz 2005. Usp. s potonjim u vezi: C. Ryngaert (2012) Clarifying the Extraterritorial Application of the European Convention on Human Rights (Al-Skeini v the United Kingdom), *Utrecht Journal of International and European Law* 28 (74), kao i M. Milanović (2012) Al-Skeini and Al-Jedda in Strasbourg, *European Journal of International Law*, vol. 23, br. 1. Zapravo, referiranje čl. 1. EKLJP na izraz „unutar njihove nadležnosti“ a ne „unutar njihove teritorije“, implicira da strane ugovornice Konvencije mogu imati međunarodnu obavezu da osiguraju poštivanje i primjenu konvencijskih prava i sloboda također izvan njihovih državnih područja, no tačni parametri eksteritorijalnoga dosega Konvencije i dalje ostaju nejasni, čak i nakon odluke ESLJP u predmetu *Al-Skeini and Others v. The United Kingdom*, vodeće odluke u pogledu teritorijalnoga obima Konvencije, u kojoj je Sud presudio da je (1) Ujedinjeno

U dolasku do određenih naučnih spoznaja, u radu se koristimo pravnodogmatskom metodom, odn. metodama analize i sinteze, ali i elementima induktivne i deduktivne metode. Rad je postavljen na način da nam predočava i teoretski i praktični presjek stanja u jednoj oblasti s kritičkim osvrtom na temeljni predmet istraživanja, postojeće međunarodnopravno uređenje i analizu prakse država i odgovarajućih međunarodnih institucija, a sve s ciljem propitivanja adekvatnosti i učinkovitosti sadašnjega učenja i međunarodnopravnoga uređenja zaštite osoba u vrijeme oružanih sukoba i o protupravnim posljedicama povrede takve zaštite, što u određenim uvjetima predstavlja *ratni zločin*, koji je jedan od četiri „velika“ međunarodna zločina, odn. onih u užem smislu (*stricto sensu*) iz nadležnosti stalnoga Međunarodnoga krivičnoga suda (ICC) u Den Haagu za potrebe dokazivanja krivične odgovornosti pojedinca na međunarodnoj razini.

## 2. Historijski osvrt: zaštita osoba u vrijeme oružanih sukoba

„Stara društva su već imala sistem pravila koji je sadržavao neke humanitarne odredbe kao što je, naprimjer, zahtjev za razlikovanje između boraca i civilnoga stanovništva ili obaveza da se ne prouzrokuje nepotrebna patnja.“<sup>13</sup> Prateći razvoj međunarodnog humanitarnog prava, polazimo od Hamurabijevoga zakonika kralja Babilona; staroga Egipta i Mezopotamije; gradova-država antičke Grčke;

---

Kraljevstvo bilo u međunarodnoj obavezi primijeniti EKLJP i na područje izvan svojega, čak izvan područja svih država strana ugovornica Konvencije kao mnogostranoga međunarodnoga ugovora, u ovom slučaju na područje Iraka. U tom smislu, nužno je, također, imati na umu odluku ESLJP u predmetu *Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections)* iz 1995, u kojoj je Sud ustvrdio da „imajući u vidu objekt i svrhu Konvencije, odgovornost strane ugovornice može također proisteći kada kao posljedica vojne akcije – neovisno je li ona zakonita ili ne – država izvršava efektivnu kontrolu nad područjem izvan njezina nacionalnoga područja. Obaveza da se na tom području osiguraju prava i slobode predviđene Konvencijom derivira iz činjenice takve kontrole bez obzira je li se ona izvršava izravno, preko njezinih oružanih snaga, ili preko subordinirane lokalne administracije.“ (*Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections)*, Judgment, br. 15318/89 [1995] ECHR 10, 23. mart 1995, par. 62; *Loizidou v. Turkey (Merits)*, Judgment, br. 40/1993/435/514, 18. decembar 1996, par. 52). Sukladno tome, Sud je donio zaključak da se akti Republike Turske na području sjevernoga Kipra, područja koji se nalazio pod kontrolom Republike Turske, imaju biti pokriveni odredbama EKLJP. Sve prethodno valjalo bi usporediti sa zaključkom Međunarodnoga suda u Den Haagu (ICJ) iz 1996. kada „Sud konstatira da obaveza svake države da sprječava i kažnjava zločin genocida nije teritorijalno ograničena Konvencijom.“ (ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1996 (II), p. 595, na str. 616, par. 31). Odnosno: „Suštinske obaveze koje proistječu iz čl. I i III nisu, kako izgleda, teritorijalno ograničene. One se primjenjuju na državu bilo gdje da ona djeluje ili može djelovati da bi ispunila obaveze o kojima je riječ.“ (ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgment, I.C.J. Reports 2007, p. 43, par. 183). No, zbog skučenosti prostora i supsidijarnosti ove teme, temeljitiju analizu ostavljamo za neku drugu znanstvenu raspravu.

13 C. Jochnick, R. Normand (1994) *The Legitimation of Violence: A Critical History of the Laws of War*, 35 *Harvard International Law Journal* 1994, str. 60.

Rima; azijske Hindu, japanske ili jugozapadne azijske prakse; afričke prakse; islamske prakse (Kur'anski ajeti o humanom tretmanu ratnih zarobljenika; poštivanje prava nemuslimana, boraca i civila)<sup>14</sup>; srednjevjekovne feudalne Europe (Westphalski mirovni ugovori iz 1648. naredili su oslobađanje ratnih zarobljenika bez ikakvih ograničenja ili uvjeta)<sup>15</sup>; preko Ugovora o prijateljstvu i trgovini između Pruske i Sjedinjenih Američkih Država iz 1785<sup>16</sup>; Instrukcija za rukovodstvo armija Sjedinjenih Američkih Država u ratu iz 1863. (Opće naredbe br. 100: *The Lieber Code*)<sup>17</sup>; koji su predstavljali dobre primjere evolucije međunarodnoga humanitarnoga prava u smislu humanijega ratovanja, tj. pravila vođenja oružanih sukoba.<sup>18</sup> Tako sljedstveno prednjem možemo razložno ustvrditi da naponi u cilju nametanja ograničenja u vezi s ponašanjem u sukobu nisu uopće novijega datuma – ovome svjedoče i pisanja kineskoga učenjaka i vojnika Sun Tzua koji se referirao na restrikcije glede vođenja rata, ali i vjerovanja starih Grka i Hindusa da bi određene prakse u ratu trebale biti zabranjene.<sup>19</sup> Zapravo, „humanizacija međunarodnoga prava vođenja rata počela je sa sporazumima koje su sklapali vojni komandanti strana u sukobu i koji su se odnosili na ratne zarobljenike, ranjenike i bolesnike, i na zaštitu vojnih bolnica prije XIX st.“<sup>20</sup> Historija pokazuje da su pravila međunarodnoga humanitarnoga prava odvajkada stvarana bilateralnim ugovorima, a da progresivni razvoj ove grane prava „putem općih višestranih ugovora otpočinje relativno rano u poređenju s drugim granama međunarodnoga prava – sredinom XIX st.“<sup>21</sup>

14 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 125.

15 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 128; Tekst Ugovora dost. na: [http://avalon.law.yale.edu/17th\\_century/westphal.asp](http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp) (prist. 22. oktobar 2021).

16 Ugovor dost. na: [http://avalon.law.yale.edu/18th\\_century/prus1785.asp](http://avalon.law.yale.edu/18th_century/prus1785.asp) (prist. 22. oktobar 2021).

17 Ugovor dost. na: [http://avalon.law.yale.edu/19th\\_century/lieber.asp](http://avalon.law.yale.edu/19th_century/lieber.asp) (prist. 22. oktobar 2021). Usp. G. M. Hart (2010) Military Commissions and the Lieber Code: Toward a New Understanding of the Jurisdictional Foundations of Military Commissions, 203 *Military Law Review* 1, str. 9-14; J. Laird, J. F. Witt (2020) Inventing the War Crime: An Internal Theory, *Virginia Journal of International Law*, Vol. 60, Issue 1, str. 85-87.

18 Ovome treba dodati i vrlo značajni *Oksfordski priručnik* koji je 1880. usvojio Institut za međunarodno pravo (B. Čejović (2006) *Međunarodno krivično pravo: opšti i posebni deo*, Beograd: Dosije, str. 209).

19 L. A. Horvitz, C. Catherwood (2011) *Encyclopedia of War Crimes and Genocide*, izm. izd, vol. II, New York: Facts On File, str. 559.

20 P. Malanczuk (1997) *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, 7. izm. izd, London/ New York: Routledge, str. 21.

21 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *Kako pravo štiti u ratu? Savremena praksa međunarodnog humanitarnog prava*, prijevod: V. Knežević Predić, Beograd: Međunarodni komitet Crvenog krsta, str. 67. Autori pišu da „Gotovo po pravilu poslije velikih ratova [...] dolazi do usvajanja novih grupa detaljnih ugovora koji dopunjavaju ili zamjenjuju ranije ugovore. Zato ugovore međunarodnog humanitarnog prava neki optužuju da su uvijek „jedan rat iza stvarnosti“. Ali to važi za svako pravo. Rijetko se može regulirati ili čak zabraniti neko novo sredstvo ili način ratovanja, unaprijed, prije nego što se upotrijebe.“

Prvi univerzalno obavezujući pravni instrument bila je prva u historiji usvojena Ženevska konvencija za poboljšanje položaja vojnika ranjenih u ratu od 22. augusta 1864. čije usvajanje je inicirao J. Henry Dunant.<sup>22</sup> To je bio prvi međunarodni ugovor te vrste posvećen zaštiti ranjenika u nekom oružanom sukobu.<sup>23</sup> Godine 1863. u Švicarskoj je osnovan Međunarodni komitet za pomoć ranjenicima ili Komitet peterice, koji će 1875. promijeniti svoj naziv u Međunarodni komitet Crvenoga križa (ICRC)<sup>24</sup>. Upravo ova Konvencija predstavlja početak postupne kodifikacije međunarodnog humanitarnog prava.<sup>25</sup> U drugoj polovici XIX st. održane su dvije velike međunarodne konferencije od značaja za međunarodno ratno pravo. Godine 1868. na međunarodnoj konferenciji o ratnom pravu sazvanoj na inicijativu ruskoga cara Aleksandra II usvojena je Deklaracija iz St. Petersburga, dok je 1874. u Briselu usvojena Briselska deklaracija koja je zajedno „s prijedlozima Instituta za međunarodno pravo iz 1880. popločala put za Haške mirovne konferencije iz 1899. i 1907. koje predstavljaju osnov za razvoj modernoga međunarodnoga ratnoga prava.“<sup>26</sup> Značajan pokušaj u procesu kodifikacije i progresivnoga razvoja ratnoga prava ostvaren je na Prvoj haškoj mirovnoj konferenciji 1899. na kojoj su potpisane tri konvencije i tri deklaracije (uglavnom o pravu vođenja rata na kopnu i moru), a zatim i na Drugoj haškoj mirovnoj konferenciji 1907. na kojoj je usvojeno 13 konvencija koje predstavljaju svojevrsni dodatak i razvoj normi usvojenim na prethodnoj konferenciji.<sup>27</sup> Haške konvencije „predviđaju razne vrste legitimnih boraca, uređuju borbeno dejstva (sredstva i metode ratovanja) i postupanje s osobama koja ne učestvuju u oružanim neprijateljstvima (civilni, ranjenici i bolesnici) ili onih koji u njima više ne učestvuju (uglavnom ratni zarobljenici).“<sup>28</sup> U ovome dijelu pomenućemo i Pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu<sup>29</sup> koji je usvojen kao dodatak IV

22 Švicarski poslovni čovjek koji je svjedočio strahotama u bici između francusko-pijemontske i austrijske armije kod Solferina u Italiji 1859, kada su hiljade povrijeđenih vojnika patili i umirali zbog nedostatka adekvatne medicinske skrbi. Svoja sjećanja i razmišljanja s određenim idejama opisao je u knjizi *Un souvenir de Solferino* (Sjećanje na Solferino).

23 B. Krivokapić (2010) *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Beograd: Službeni glasnik, str. 1188.

24 Međunarodni komitet Crvenoga krsta/križa (ICRC) predstavlja neovisnu i neutralnu organizaciju sa sjedištem u Ženevi, koja svoj mandat izvlači poglavito iz Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata iz 1949. Organizacija osigurava humanitarnu pomoć ljudima koji su pogođeni konfliktom i oružanim nasiljem te promovira pravo koje štiti žrtve rata. S druge strane, Organizacija ima određene nadležnosti i u doba mira. Uputno bi bilo pogledati ICRC pristup suvremenim sigurnosnim izazovima, *Official Statement* od 31. marta 2004, dost. u: M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *op. cit.*, vol. II, str. 683-689. Za šire o Organizaciji, posjetiti zvaničnu stranicu ICRC: <http://www.icrc.org> (prist. 23. oktobar 2021).

25 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 133.

26 P. Malanczuk (1997) *op. cit.*, str. 22.

27 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 134.

28 A. Cassese (2005) *Međunarodno krivično pravo*, prijevod: O. Račić *et al*, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava, str. 54.

29 Tekst dost. u: M. Starčević (pr.) (2002) *Izvori međunarodnog humanitarnog prava*. Beograd:

Haškoj konvenciji istoga naziva iz 1907. Mada se smatra da su haške konvencije pravno obavezujuće samo za države koje su postale njezine stranke, skoro svi navedeni međunarodni ugovori sadrže pravila koja su već tada bila dio običajnog prava ili će naknadno određena pravila biti prihvaćena kao novo običajno pravilo.<sup>30</sup> Ovo se posebno odnosi na pravila ratovanja iz IV Haške konvencije zajedno s pripadajućim Pravilnikom o zakonima i običajima rata na kopnu, koja su stekla status običajnog prava.<sup>31</sup>

Godine 1906. usvaja se druga ženevska Konvencija za poboljšanje položaja vojnih ranjenika i bolesnika u ratu, koja je zamijenila prvu ženevsku Konvenciju iz 1864. i koja je potvrdila ali i proširila načela i pravila iz Prve ženevske konvencije i na pomorski rat. Slijedi zatim usvajanje dvije ženevske konvencije 1929: Prve ženevske konvencije za poboljšanje položaja vojnih ranjenika i bolesnika u ratu (koja je zamijenila Konvenciju iz 1906) i Druge ženevske konvencije koja se odnosi na tretman ratnih zarobljenika.<sup>32</sup>

U Ženevi su 12. augusta 1949. usvojena četiri višestrana međunarodna ugovora koja sadrže načela i pravila međunarodnog humanitarnog prava u velikoj mjeri običajnog naravi i kojima je pokušano na sveobuhvatan način zaštititi ranjenike, bolesnike, brodolomce, ratne zarobljenike i civilno stanovništvo u uvjetima rata i oružanih sukoba. U pogledu pravnoga karaktera rata i oružanih sukoba, sve četiri Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata<sup>33</sup> uređuju status, prava i obaveze u odnosu na navedene zaštićene osobe ili kategorije osoba u međunarodnome oružanome sukobu, izuzev zajedničkoga čl. 3. za sve četiri Ženevske konvencije koji se odnosi na unutrašnje oružane sukobe.<sup>34</sup> Prva ženevska konvencija odnosi se na poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu<sup>35</sup>, Druga ženevska odnosi se na poboljšanje položaja

---

Međunarodni komitet Crvenog krsta, str. 295-304; B. M. Janković (1960) *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Sarajevo: Veselin Masleša, str. 204-213.

30 P. Malanczuk (1997) *op. cit.*, str. 344.

31 Tako, F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 4.

32 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 135; Tekst dost. na: [http://avalon.law.yale.edu/20th\\_century/geneva02.asp](http://avalon.law.yale.edu/20th_century/geneva02.asp) (prist. 22. oktobar 2021).

33 Tekstovi na eng. jeziku dost. na: [www.un-documents.net/gc.htm](http://www.un-documents.net/gc.htm) (prist. 25. oktobar 2021); Tekstovi na bos. jeziku dost. u: S. Sali, Z. Terzić (1996) *Međunarodni dokumenti o ljudskim pravima: instrumenti Ustava Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Pravni centar, Fond Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, str. 66-209; Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata iz 1949. i Dopunski protokoli (1999) Sarajevo: Međunarodni komitet Crvenog križa.

34 O svrsishodnosti i aplikabilnosti čl. 3. u suvremenom međunarodnom pravu i praksi XXI. stoljeća, šire u: K. Greenman (2020) Common Article 3 at 70: Reappraising Revolution and Civil War in International Law, *Melbourne Journal of International Law*, Vol. 21, Issue 1, str. 88-114.

35 Usp. L. Cameron, B. Demeyere, J.-M. Henckaerts, E. La Haye, H. Niebergall-Lackner (2015) The updated Commentary on the First Geneva Convention – a new tool for generating respect for international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, Vol. 97, Issue 900, str. 1209-1226.

ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru<sup>36</sup>, Treća ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima (eng. *prisoners of war*; *POW*)<sup>37</sup> i Četvrta ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata.<sup>38</sup> Prve tri konvencije predstavljaju razradu konvencija iz 1864, 1906. i 1929, dok je četvrta po prvi puta uredila zaštitu civilnoga stanovništva u oružanome sukobu.<sup>39</sup> Kao rezultat ženevske međunarodne diplomatske konferencije (1974. – 1977) o reafirmaciji i razvoju međunarodnog humanitarnog prava primjenjivoga u oružanim sukobima dana 8. juna 1977. usvojena su dva Dopunska protokola<sup>40</sup> na četiri Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949. s intencijom da ovi međunarodni instrumenti reguliraju postupanje s osobama „koje ne učestvuju ili više ne učestvuju u oružanome sukobu.“<sup>41</sup> „Dobar dio njihova sadržaja bazira se na općeprihvaćenim načelima i, na osnovu utvrđene prakse, pripadaju također običajnome pravu.<sup>42</sup> Prvi (I) Dopunski ili Dodatni protokol odnosi se na zaštitu žrtava *međunarodnoga oružanoga sukoba*<sup>43</sup>, dok Drugi (II) Dopunski protokol pruža zaštitu žrtvama *nemeđunarodnoga (unutrašnjega) oružanoga sukoba*<sup>44</sup>. I. Dopunski protokol sadrži mnogo novih odredaba koje se odnose ne samo na zaštitu žrtava rata nego i na metode i sredstva ratovanja tako nadopunjujući haško pravo iz 1907, dok, s druge strane, II. Dopunski protokol sadrži odredbe u vezi sa zaštitom žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba, razvijajući i dopunjujući načela i rješenja zajedničkoga čl. 3. svih četiriju Ženevskih konvencija<sup>45</sup>, odn. s ciljem da se zaštita koju međunarodno humanitarno pravo pruža određenim kategorijama

36 Usp. B. Demeyere, J.-M. Henckaerts, H. Hiemstra, E. Nohle (2016) The updated ICRC Commentary on the Second Geneva Convention: Demystifying the law of armed conflict at sea, *International Review of the Red Cross*, Vol. 98, Issue 902, str. 401-417.

37 Usp. J. Arman, J.-M. Henckaerts, H. Hiemstra, K. Krotiuk (2021) The updated ICRC Commentary on the Third Geneva Convention: A new tool to protect prisoners of war in the twenty-first century, *International Review of the Red Cross*, Vol. 102, Issue 913, str. 389-416.

38 Djeca imaju pravo na posebnu zaštitu kao dio civilnoga stanovništva. Usp. S. Fabijanić Gagro (2015) Uloga i aktivnosti tijela Ujedinjenih naroda u zaštiti djece u oružanim sukobima, *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 36, Issue 2, str. 759-786.

39 B. Krivokapić (2010) *op. cit.*, str. 1188.

40 Tekstovi na eng. jeziku dost. na: [www.un-documents.net/gc.htm](http://www.un-documents.net/gc.htm) (prist. 25. oktobar 2021); Tekstovi na bos. jeziku dost. u: S. Sali, Z. Terzić (1996) *op. cit.*, str. 210-271; Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata iz 1949. i Dopunski protokoli (1999) Sarajevo: Međunarodni komitet Crvenog križa.

41 A. Cassese (2005) *Međunarodno krivično pravo*, str. 54.

42 F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 4.

43 O aktuelnom pravnom uređenju ovih sukoba v. A. Cassese (2005) *International Law*, str. 405-429.

44 O aktuelnom pravnom uređenju ovih sukoba v. *ibid.*, str. 429-434.

45 A. Szpak (2007) *op. cit.*, str. 143. Na međunarodnoj diplomatskoj konferenciji dana 8. decembra 2005. usvojen je i III. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949, koji se odnosi na usvajanje dopunskoga znaka raspoznavanja. Njime je, pored crvenoga križa, crvenoga polumjeseca ili crvenoga lava i sunca, uveden novi znak – crveni kristal. (V. B. Krivokapić (2010) *op. cit.*, str. 1188). No, ovaj III. Dopunski protokol nije od velikoga značaja za nas.

osoba u vrijeme međunarodnoga oružanoga sukoba proširi i na unutrašnje oružane sukobe i ratove.<sup>46</sup> Danas je nesporno da „većina pravila dva Dopunska protokola iz 1977, ali, istina, ne sva, sada predstavljaju formalni izraz analognih pravila međunarodnog običajnog prava.“<sup>47</sup> U pogledu važnosti običajnoga prava u ovoj grani prava, naznačujemo da je pravo oružanih sukoba u početku bilo potpuno običajno, bazirano na utvrđenoj praksi država, dok s vremenom sve više postaje objekt višestranih međunarodnih ugovora.<sup>48</sup>

U historiji razvoja međunarodnoga humanitarnoga prava usvojeni su i drugi posebni ili specijalizirani međunarodni ugovori, koji su danas na snazi, a odnose se na ograničenje, ili potpunu ili djelimičnu zabranu određenih sredstava borbe, metoda i načina ratovanja. Njihov broj je danas vrlo veliki, što potvrđuje tezu da je pravo oružanih sukoba i međunarodno humanitarno pravo na današnjem stupnju razvoja, s normativnoga aspekta, vrlo razvijeno, pružajući sveobuhvatnu zaštitu za tačno određene osobe ili kategorije osoba u vrijeme rata ili oružanoga sukoba bilo gdje u svijetu. No, zbog naravi i predmeta istraživanja, i s tim u vezi prisutnih ograničenja, nismo u mogućnosti osvrnuti se na sve višestране međunarodne ugovore iz ove oblasti. Našu pažnju posvetili smo jedino ugovorima koji se odnose na zaštitu osoba u oružanome sukobu i pravilima ratovanja, dok se ugovorima koji sadrže zabrane i ograničenja sredstava ratovanja nismo bavili. Međutim, u pogledu zaštite pokretnih i nepokretnih objekata u vrijeme oružanih sukoba valjalo bi spomenuti vrlo značajnu hašku Konvenciju o zaštiti kulturnih dobara u vrijeme oružanih sukoba od 14. maja 1954<sup>49</sup>, zajedno s njezinim pripadajućim pravilnikom (1954) i dva protokola (1954. i 1999) u cilju lakšega i adekvatnijega izvršavanja odredaba ove Konvencije.

\*\*\*

U posljednje vrijeme, najveći doprinos daljnjem razvoju međunarodnog humanitarnog prava dalo je zapravo međunarodno krivično pravo, a naročito praksa međunarodnih krivičnih tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, usvajanje Rimskoga statuta, praksa ICC, ali i praksa hibridnih (mješovitih, internacionaliziranih) krivičnih sudova i tribunala koji predstavljaju novu

---

46 Odimo s ovim u vezi i korak dalje u XXI. stoljeću. Da li je distinkcija između zajedničkih čl. 2. i 3. Ženevskih konvencija neodrživa u kontekstu suvremenog oružanog sukoba? Tako usp. M. Brier-Mills (2017) Questioning the Utility of the Distinction Between Common Articles 2 and 3 of the Geneva Conventions of 1949 since Tadić: A State Sovereignty Approach, *Macquarie Law Journal*, Vol. 17, str. 17-37.

47 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *op. cit.*, str. 71.

48 Kako se danas promatraju Ženevske konvencije i kakva je njihova primjena u pogledu zaštite osoba u uvjetima modernih oružanih sukoba XXI. stoljeća, odn. u uvjetima nepromijenjenih konvencija u promijenjenome svijetu, v. D. P. Forsythe (2019) The 1949 Geneva Conventions after Seventy Years: The Fate of Charity in Turbulent Times, *Global Governance*, Vol. 25, Issue 3, str. 359-369.

49 Tekst dost. u: M. Starčević (pr.) (2002) *op. cit.*, str. 507-519.

generaciju međunarodnih pravosudnih institucija za svrhe krivične odgovornosti pojedinca.<sup>50</sup>

### 3. Pojam ratnoga zločina

Ratni zločin predstavlja svako *teško kršenje* običajnih i ugovornih pravila prava oružanih sukoba i međunarodnoga humanitarnoga prava.

„Na današnjem stepenu razvoja međunarodnoga krivičnoga prava ratni zločin bi se mogao definirati kao naročito teška povreda pravila ili običaja rata koja je adekvatnim međunarodnim aktom – međunarodnim konvencijama ili statutima međunarodnih tribunala ili nacionalnim krivičnim zakonodavstvom inkriminirana kao ratni zločin i za koju je predviđena odgovornost pred nacionalnim ili međunarodnim krivičnim sudom.“<sup>51</sup>

Ratni zločini kao međunarodni zločini, historijski promatrano, nastali su ranije od većine međunarodnih krivičnih djela.<sup>52</sup> Međunarodni vojni tribunal u Nirnbргу je prvo međunarodno sudsko tijelo u historiji koje je sudilo za ratne zločine. U tome smislu, čl. 6. st. 2. b) Nirnberške povelje iz 1945. precizira da su *ratni zločini*, tj. *povrede* ratnih zakona i ratnih običaja<sup>53</sup>, takve povrede koje obuhvataju, ali se na njih ne ograničavaju,

„ubistvo, zlostavljanje ili odvođenje na prinudni rad ili za koji drugi cilj civilnog stanovništva okupirane teritorije ili u okupiranu teritoriju, ubistvo ili zlostavljanje ratnih zarobljenika ili osoba na moru, ubijanje talaca, pljačkanje javne ili privatne imovine, namjerno razaranje gradova, varoši ili sela, ili pustošenje neopravdano vojnom potrebom.“<sup>54</sup>

Radi se o međunarodnim zločinima protiv osoba ili imovine kojima se krše zakoni (ugovori) i običaji ratovanja odn. vođenja oružanih sukoba.<sup>55</sup>

S druge strane, izraz *teške povrede*, a ne *ratni zločin* je, prije svega, usvojen u sve četiri Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata, te bi stoga valjalo ustvrditi da je predmetni međunarodni zločin upravo i kodificiran u mnogostranim

50 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Službeni glasnik, str. 180.

51 M. Majić (2005) *Ratni zločin u međunarodnom krivičnom pravu*, Beograd: Tehnička knjiga, str. 42; M. N. Simović, M. Blagojević, V. M. Simović (2013) *Međunarodno krivično pravo*, 2. izm. i dop. izd, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str. 220.

52 Z. Stojanović (2008) *Međunarodno krivično pravo*, 6. dop. izd, Beograd: Pravna knjiga, str. 128; V. detaljnije: M. Majić (2005) *op. cit.*

53 Teške povrede su se u to vrijeme odnosile na odredbe tada važeće Ženevske konvencije iz 1929. i Haških konvencija iz 1899. i 1907.

54 V. B. Petrović, M. Bisić, V. Perić (2011) *Međunarodno kazneno sudovanje: (pregled sudske prakse i relevantnih dokumenata)*, Sarajevo: Privredna štampa, str. 300.

55 Tako, čl. II. st. 1. b) Zakona br. 10. Kontrolnoga vijeća za Njemačku. V. B. Petrović, M. Bisić, V. Perić (2011) *op. cit.*, str. 295.

međunarodnim ugovorima sklopljenim 1949, odn. 1977.<sup>56</sup> Tako, u čl. 50. I Ženevske konvencije i čl. 51. II Ženevske konvencije iz 1949. stoji identična odredba da

„teške povrede [...] jesu povrede koje obuhvataju jedno od sljedećih djela, ako su ona izvršena protiv osoba ili dobara koje štiti Konvencija: namjerno ubistvo, mučenje ili nečovječno postupanje, podrazumijevajući tu i biološke opite, namjerno prouzrokovanje velikih patnji ili nanošenje ozbiljnih povreda tijelu ili zdravlju, uništenje ili prisvajanje imovine koje nije opravdano vojnim potrebama i koje je izvršeno u velikim razmjerima i na nedozvoljen i samovoljan način.“<sup>57</sup>

Čl. 130. III Ženevske konvencije koja se odnosi na ratne zarobljenike također regulira teške povrede navedene konvencije s tim da se pri kraju teksta odredbe uvodi drukčija radnja izvršenja teške povrede karakteristična u vezi s ratnim zarobljenicima. Tako, ovaj čl. sadrži i „prisiljavanje ratnog zarobljenika da služi u oružanim snagama neprijateljske Sile ili njegovo lišavanje prava da mu bude redovno i nepristrano suđeno u skladu s odredbama ove Konvencije.“<sup>58</sup> Također, u istome duhu, čl. 147. IV Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba u vrijeme oružanoga sukoba dopunjuje odredbe prethodnih konvencija s onim radnjama izvršenja teških povreda koje se mogu izvršiti prema civilnome stanovništvu, a to su:

„[...] nezakonita progonstva i preseljenja, protuzakonita zatvaranja, prisiljavanje zaštićene osobe da služi u oružanim snagama neprijateljske Sile ili njegovo lišavanje prava da mu bude redovno i nepristrasno suđeno u skladu s odredbama ove Konvencije, uzimanje talaca, uništenje ili prisvajanje imovine koje nije opravdano vojnim potrebama i koje je izvršeno u velikim razmjerama i na nedozvoljen i samovoljan način.“<sup>59</sup>

Dopunski protokol I u dva člana sadrži odredbe koje se odnose na teške povrede – čl. 11. i 85. Odredbe o nedozvoljenim djelima sadržane su i u Dopunskome protokolu II iz 1977.

Zanimljivo je primjetiti da povelje dva međunarodna vojna tribunala kao i Zakon br. 10. Kontrolnoga vijeća za Njemačku optiraju s terminom *ratni zločini*, dok dva *ad hoc* međunarodna krivična tribunala (za bivšu Jugoslaviju i Ruandu) teške povrede međunarodnoga humanitarnoga prava dijele na tri međunarodna zločina: 1) teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949.<sup>60</sup> (za međunarodne oružane sukobe); 2) kršenja člana 3. zajedničkoga za sve Ženevske konvencije i

---

56 C. C. Jalloh (2013) What Makes a Crime Against Humanity a Crime Against Humanity, *American University International Law Review* 28, br. 2, str. 382.

57 Tekst dost. u: M. Starčević (pr.) (2002) *op. cit.*, str. 19, 43.

58 *Ibid.*, str. 102.

59 *Ibid.*, str. 176.

60 Čl. 2. Statuta Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (ICTY). Sada je to Međunarodni rezidualni mehanizam za međunarodne krivične tribunale (MICT) sa svoja dva ogranka. Jedan je naslijedio ICTY, drugi Međunarodni krivični tribunal za Ruandu (ICTR).

II. Dopunskog protokola Konvencije (unutrašnji oružani sukobi)<sup>61</sup>; i 3) povrede zakona ili običaja rata<sup>62</sup> (međunarodni oružani sukobi). Uviđamo da iako postoji blaga terminološka razlika između statutarne i konvencijskih izvora, radi se o potpuno istome djelu, odn. o povredi međunarodnoga prava. (*Teška*) *povreda* i *ratni zločin* imaju identično značenje. Teška povreda predstavlja ratni zločin, odn. ratni zločin znači tešku povredu, tj. u svome biću sadrži radnje izvršenja koje sve predstavljaju teške povrede.<sup>63</sup>

U kršenja člana 3. zajedničkoga za sve Ženevske konvencije i II. Dopunskog protokola Konvencije spadaju:

„a) nasilje protiv života, zdravlja i fizičkog ili duševnog integriteta osobe, naročito ubistvo, kao i okrutno postupanje, kao što je mučenje, sakaćenje ili bilo koji oblik fizičke kazne; b) kolektivne kazne; c) uzimanje talaca; d) teroristička djela; e) povrede osobnog dostojanstva, naročito ponižavajuća i degradirajuća postupanja, silovanje, nasilna prostitucija ili bilo koji oblik djela protiv morala<sup>64</sup>; f) pljačkanje; g) izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnoga suđenja od redovno konstituiranoga suda, praćenoga svim pravosudnim garancijama koje civilizirani narodi priznaju za neophodne; h) prijetnje počinjenja bilo kog gore navedenoga djela.“<sup>65</sup>

Jasno nam je, i pored toga što se ovo djelo čini u unutrašnjem oružanom sukobu, tj. unutar granica jedne države, da se ipak radi o *teškom* kršenju međunarodnoga prava koji je predstavljen u obliku ili formi međunarodnoga zločina.

Teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949. (ženevsko pravo) odnose se na:

„a) namjerno ubistvo; b) mučenje ili nečovječno postupanje, uključujući biološke opite; c) namjerno prouzrokovanje velikih patnji ili ozbiljnih tjelesnih zdravstvenih povreda; d) obimno uništavanje ili prisvajanje imovine, koje nije opravdano vojnim potrebama i koje je provedeno nezakonito i bezobzirno; e) prisiljavanje ratnog zarobljenika ili civila da služi u oružanim snagama neprijateljske sile; f) namjerno lišavanje ratnog zarobljenika ili civila prava

61 Istovjetno biće ovoga međunarodnoga zločina inkorporirano je u Statutu ICTR (čl. 4) i u Statutu Specijalnoga suda za Sierra Leone (čl. 3) zbog pravne prirode oružanoga sukoba u ovim državama.

62 Čl. 3. Statuta ICTY.

63 Za razliku od četiri Ženevske konvencije iz 1949. koje ne sadržavaju izraz „ratni zločin“, čl. 85. st. 5. I. Dopunskog protokola iz 1977. određuje da će se teške povrede Konvencija i Protokola „smatrati ratnim zločinima“. Ova fraza, koja na prvi pogled može biti nevažna, ima poglavito historijski interes. Naime, „države nekadašnjega Sovjetskoga bloka su, iz razloga povezanih sa suđenjima za ratne zločine nakon Drugog svjetskog rata, odbijale priznati da teške povrede Konvencija pripadaju općem pojmu ratnih zločina.“ (F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 80, 162).

64 Više o seksualnome nasilju u oružanim sukobima i njihovoj kvalifikaciji, ne samo kao skupini ratnih zločina, već i zločina protiv čovječnosti, ali ponekada, i zločina genocida, v. S. Fabijanić Gagro, R. Crgol (2021) Seksualno nasilje povezano s oružanim sukobima i primjena koncepta odgovornosti za pružanje zaštite (RToP), *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 42, Issue 1, str. 131-149.

65 Čl. 4. Statuta ICTR, čl. 3. Statuta Specijalnog suda za Sierra Leone. Tekstovi dost. u: B. Petrović, M. Bisić, V. Perić (2011) *op. cit.*, str. 312, 398.

na pravično suđenje; g) nezakonita deportacija ili premještanje ili nezakonito lišavanje slobode kretanja civila; h) uzimanje civila za taoce.“<sup>66</sup>

U formi jednog međunarodnog zločina vidimo da su obuhvaćene sve radnje izvršenja teških povreda iz konvencijskoga obima povreda, i to na način da se u biću jednoga međunarodnoga zločina inkorporiraju sve povrede svih četiriju Ženevskih konvencija iz 1949.

Nadalje, povrede zakona ili običaja rata (haško pravo) uključuju, ali nisu ograničene na:

„a) upotrebu bojnih otrova ili drugih ubojnih sredstava s ciljem izazivanja nepotrebne patnje; b) bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela ili pustošenja koja nisu opravdana vojnim potrebama; c) napad ili bombardiranje bilo kojim sredstvima nebranjenih gradova, sela, nastambi ili zgrada; d) pljenidba, uništavanje ili namjerno oštećenje ustanova namijenjenih vjerskim, dobrotvornim ili obrazovnim potrebama, nauci i umjetnosti, povijesnih spomenika i znanstvenih i umjetničkih djela; e) pljačka javne ili privatne imovine.“<sup>67</sup>

Potonji međunarodni zločin obuhvata i teške povrede općeg običajnog međunarodnog prava i međunarodne ugovore u tri oblasti: 1) pravila ratovanja; 2) zabrane i ograničenja sredstava ratovanja; i 3) zaštita objekata.

S druge strane, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda iz 1998, Uredba 2000/15 o osnivanju Panela s isključivom nadležnosti za teška kaznena djela u Istočnom Timoru iz 2000. te Statut Specijalnog suda za Irak iz 2005. umjesto izraza *teške povrede* koriste izraz *ratni zločin*. Također, navedena sudska tijela ne prave ni razliku između teških povreda Ženevskih konvencija i teških povreda zakona i običaja rata, već za sve teške povrede haškoga i ženevskoga prava koriste zajednički imenitelj – *ratni zločin(i)*.

Ono što je primjetno iz svih gorenavedenih međunarodnih instrumenata leži u činjenici da se ne pravi podjela na pojedine kategorije ratnih zločina s obzirom na različite pasivne subjekte odn. osobe koje se nastoje zaštititi u oružanom sukobu.<sup>68</sup> Tvorcima goreiznijetih odredaba međunarodnih dokumenata najvjerojatnije su se rukovodili mišlju da se iz same prirode radnje „može zaključiti ko može biti pasivni subjekt“<sup>69</sup>, tj. žrtva međunarodnoga zločina. Dakle, „Rimski statut polazi od toga da se iz same vrste i karaktera radnje ratnog zločina može vidjeti ko je pasivni subjekt.“<sup>70</sup>

Više je no zanimljiv stav, a što smo naveli ranije u tekstu: da bi jedna radnja izvršenja mogla zadovoljiti pravni standard ili kriterij ratnoga zločina, odn. potpasti pod ratni zločin kao takav, svaka povreda međunarodnoga humanitarnoga prava mora biti *teška*. Drugim riječima, međunarodna zajednica traži određeni kvalitet ili intenzitet povrede ugovornih pravila ili običaja u ovoj oblasti normiranja. No,

66 Čl. 2. Statuta ICTY. V. B. Petrović, M. Bisić, V. Perić (2011) *op. cit.*, str. 322.

67 Čl. 3. Statuta ICTY. *Ibid.*, str. 322-323.

68 Z. Stojanović (2008) *op. cit.*, str. 143.

69 *Ibid.*

70 *Ibid.*

isto tako je vrlo zanimljivo što čl. 6. st. 2. b) Povelje Nirnberškoga tribunala uopće nije propisao da takva povreda mora biti ispoljena kao teško kršenje. Da savremeno međunarodno humanitarno pravo zahtijeva tešku povredu kao prihvaćeni standard, svjedoči Žalbeno vijeće ICTY u predmetu *Duško Tadić*. Naime, istaknuto je da „kršenje mora biti „teško“, što znači da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrijednosti, i ta povreda mora uključiti teške posljedice po žrtvu.“<sup>71</sup> Ovaj stav sudskoga vijeća odnosio se, prije svega, na pitanje koji to uvjeti moraju biti ispunjeni kako bi kršenje međunarodnog humanitarnog prava bilo podložno članu 3. zajedničkome za sve četiri Ženevske konvencije. Međutim, ovakvo promišljanje možemo bez poteškoća primijeniti i na povrede humanitarnoga prava u situacijama međunarodnih oružanih sukoba. Nadalje, na temelju prostoga jezičkoga tumačenja Statuta ICTY utvrđujemo da povrede ženevskoga prava moraju biti teške, dok se za povrede haškoga prava ne zahtijeva ispunjavanje takvoga intenziteta. Međutim, ovakav stav demantira Rimski statut, koji u čl. 8. st. 2. b) sadrži sintagmu „teška kršenja zakona i običaja primjenjivih u međunarodnom oružanom sukobu“. Stoga zaključujemo da nije svaka povreda međunarodnoga humanitarnoga prava *ratni zločin*, već se mora dokazati da se radi o *teškim povredama*.

Rimski statut u čl. 8. određuje ratni zločin također kao jedinstven i autonoman međunarodni zločin, s tim što unutar same statutarne odredbe dolazi do normativnoga i strukturalnoga spajanja tri zasebna međunarodna zločina onako kako ih vidamo u statutima nekih međunarodnih i internacionaliziranih sudskih tijela – teške povrede člana 3. zajedničkoga za sve četiri Ženevske konvencije, teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949. i povrede zakona ili običaja rata.<sup>72</sup> Ratni zločini su u čl. 8. Rimskoga statuta podijeljeni u četiri subkategorije, od tih prve dvije odnose se na međunarodne oružane sukobe, a druge dvije na unutrašnje oružane sukobe, u koje ne spadaju, kao što znamo, unutarnji neredi, nemiri, napetosti „poput pobuna, izoliranih i sporadičnih djela nasilja ili drugih djela slične naravi“<sup>73</sup>: a) teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949.<sup>74</sup> (s osam radnji izvršenja); b) teške povrede zakona i običaja rata<sup>75</sup> (s 26 radnji izvršenja); c) teške povrede člana 3. koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949.<sup>76</sup> (s četiri radnje izvršenja); i d) teške povrede prava i običaja koji se primjenjuju u oružanim sukobima čiji karakter nije međunarodni<sup>77</sup> (s 12 radnji izvršenja međunarodnoga zločina). Po svemu sudeći,

71 ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995, IT-94-1, par. 94.

72 Cf. M. A. Newton (2015) *Charging War Crimes: Policy and Prognosis from a Military Perspective*, u: C. Stahn (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*, Oxford: Oxford University Press, str. 732-761.

73 Čl. 8. st. 2. d) i f) Rimskoga statuta ICC.

74 Čl. 8. st. 2. a) Statuta.

75 Čl. 8. st. 2. b) Statuta.

76 Čl. 8. st. 2. c) Statuta.

77 Čl. 8. st. 2. e) Statuta.

postoje dvije velike vrste ratnih zločina u odnosu na kriterij pravnoga karaktera oružanoga sukoba: a) ratni zločini počinjeni u međunarodnom oružanom sukobu; i b) ratni zločini počinjeni u unutrašnjem oružanom sukobu.<sup>78</sup> Čl. 8. Rimskoga statuta Međunarodnoga krivičnoga suda tako utjelovljuje, a shodno načelu *nullum crimen sine lege*, do sada najširi koncept radnji izvršenja ratnih zločina<sup>79</sup>, pa se s tim u vezi može govoriti čak i o kodificiranju materije međunarodnoga krivičnoga prava u ovom smislu. Čl. 8. zasigurno je najduža odredba Rimskoga statuta i predstavlja progresivni razvoj u smislu inkriminacija radnji ratnoga zločina, posebno jer pokriva i nemeđunarodne oružane sukobe.<sup>80</sup>

Međutim, na osnovu Rimskoga statuta primjećujemo da su normirane radnje izvršenja ratnoga zločina brojnije kod međunarodnih negoli kod nemeđunarodnih oružanih sukoba. Ovo možemo držati i kao nedostatak ovoga međunarodnoga ugovora, odn. kao dokaz da evolucija međunarodnoga humanitarnoga prava, poglavito u odnosu na unutrašnji oružani sukob, još nije privedena kraju.<sup>81</sup> Čini se da je načelo nemiješanja u unutarnje poslove država i poštivanje državnoga suvereniteta za sada odnijelo prevagu nad osnovnom svrhom i ciljevima međunarodnoga krivičnoga prava, s obzirom da se ne možemo oduprijeti dojmu da su potencijalne žrtve, ukoliko promatramo kroz prizmu međunarodnoga krivičnoga prava, zaštićenije u međunarodnome negoli u unutrašnjem oružanom sukobu. Dalje, čl. 8. st. 2. f) navodi da se druge teške povrede prava i običaja iz čl. 8. st. 2. e) koji se vezuju za unutrašnje oružane sukobe mogu počinuti jedino u oružanim sukobima „koji se odvijaju na području države u situacijama *dugotrajnoga* oružanoga sukoba između vladinih snaga i organiziranih oružanih skupina ili između takvih skupina.“<sup>82</sup> Ovo znači da se standardi i prag iz čl. 8. Rimskoga statuta u ovome smislu mogu zadovoljiti isključivo u državama u kojima je oružani sukob trajnijega karaktera. Dugotrajnost je vrlo rastegljiv i neodređen pojam pa se stoga u svakom konkretnom slučaju, na *case by case* osnovi, mora voditi računa o ovome. A. Cassese ovu karakteristiku unutrašnjega oružanoga sukoba shvata kao dodatni uvjet koji mora biti ispunjen da

78 Postoji još nekoliko kriterija klasifikacije ratnih zločina: prema izvoru humanitarnoga prava u kojem su predviđeni, prema radnjama izvršenja i prema pasivnome subjektu.

79 Na prvoj međunarodnoj konferenciji o reviziji Rimskoga statuta, održanoj u Kampali (Uganda) 2010. prihvaćeno je proširenje inkriminacije djela ratnih zločina (u odnosu na upotrebu određenoga oružja) počinjenih u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

80 Usporedbe radi, nacionalni krivični zakoni u regiji propisuju više krivičnih djela ratnih zločina, jer uglavnom slijede kriterij podjele ratnih zločina, odn. teških povreda međunarodnog humanitarnog prava prema radnjama izvršenja i prema pasivnome subjektu. U tom smislu, v. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Republike Srbije i Krivični zakon Republike Hrvatske.

81 No, 2010. na prvoj Revizijskoj konferenciji Rimskoga statuta, Skupština država stranaka konsenzusom usvaja dopunu čl. 8. Statuta Rezolucijom RC/Res. 5, kojom se inkriminira upotreba dodatnoga oružja i otrovnih supstanci u vrijeme nemeđunarodnoga oružanoga sukoba. Tako se proširuje pravna zaštita i regulacija ove vrste sukoba. Više u: *Ratification and Implementation of the Kampala Amendments to the Rome Statute of the ICC. Crime of Aggression and War Crimes* (2012) Princeton: Liechtenstein Institute on Self-Determination, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, str. 44-52.

82 Čl. 8. st. 2. f) Rimskoga statuta ICC. Kurziv autora.

bi se uopće moglo govoriti o ratnome zločinu.<sup>83</sup> Ovaj pisac tvrdi da je ovo dijelom i zbog toga što „nije postojalo nijedno ranije ugovorno ili običajno pravilo koje bi reguliralo metode borbe u unutrašnjem oružanom sukobu.“<sup>84</sup> Iz ovoga slijedi da se sve Haške konvencije iz 1899. i 1907, kao i ostali međunarodni ugovori (haško pravo), odnose prvenstveno na međunarodne oružane sukobe. S druge strane, da li je otuda ispravno pisati o *teškoj* povredi člana 3. zajedničkoga za sve četiri Ženevske konvencije i II. Dopunskog protokola? Drugim riječima, je li ispravno držati da ratni zločin može biti počinjen i u nemeđunarodnome (unutrašnjem) oružanom sukobu?<sup>85</sup>

Odluka ICTY u predmetu *Duško Tadić* pokazuje nove pravce u razvijanju međunarodnog humanitarnog prava u pogledu unutrašnjih oružanih sukoba. S ovim u vezi referiramo na zauzeto stajalište Žalbenoga vijeća da se zabrana upotrebe oružja koja nanose nepotrebne patnje odnosi i na unutrašnje oružane sukobe, odn. da nema više smisla da se u pogledu pravne zaštite pravi razlika između navedene dvije vrste sukoba, imajući u vidu da njihovo razlikovanje u stvarnosti, u odnosu na težinu i razornu moć, postaje sve teže i neodređeno.<sup>86</sup> Žalbeno vijeće je u ovome duhu na koncu zauzelo stajalište da je međunarodno običajno pravo, koje se ranije primjenjivalo isključivo na međunarodne oružane sukobe, primjenjivo i na unutrašnje<sup>87</sup> – što je rezultiralo svojevrsnim nestankom tradicionalne distinkcije između visoko kodificiranoga prava oružanih sukoba i možda malo manje razvijenoga prava o unutrašnjem sukobu.<sup>88</sup>

„Prvo, građanski ratovi bivaju sve učestaliji [...] i kao posljedica [toga] međunarodna zajednica nije mogla dalje da ignorira potrebu pravnog reguliranja takvih ratova. Drugo, unutrašnji oružani sukobi postaju sve okrutniji, traju sve duže, te zahvataju cjelokupno stanovništvo države u kojoj izbiju. [...] Treće, pošto su građanski nemiri velikih razmjera, a države svjetske zajednice sve zavisnije jedna od druge, trećim državama je sve teže da ostanu po strani. Ekonomski, politički i ideološki interesi trećih država doveli su tako do njihovog izravnog ili neizravnog uključivanja u tu kategoriju sukoba [...]. Četvrto, nezaustavljiv razvoj doktrina koje se odnose na ljudska prava i njihovo širenje u međunarodnoj zajednici, posebno nakon usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima 1948, doveo je do značajnih promjena u međunarodnom pravu, naročito u pristupu problemima koji su zadesili svjetsku zajednicu. Pristup orijentiran na suverenitet država postupno je zamijenjen pristupom orijentiranim na čovjeka. Postupno je maksima rimskoga prava *hominum causa omne jus constitutum est* (svo pravo je

---

83 A. Cassese (2005) *Međunarodno krivično pravo*, str. 70.

84 *Ibid.*

85 Usp. S. Fabijanić Gagro (2008) Zaštita osoba u nemeđunarodnim oružanim sukobima, *Pravni Vjesnik*, Vol. 24, Issue 2, str. 115-135.

86 Usp. M. Brier-Mills (2017) *op. cit.*, str. 17-37.

87 Prema odluci ICTY u predmetu *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Presuda, 15. juli 1999, IT-94-1-A.

88 D. Armstrong, T. Farrell, H. Lambert (2007) *International Law and International Relations*, New York: Cambridge University Press, str. 185.

stvoren na dobrobit čovjeka) stekla čvrst oslonac i u međunarodnoj zajednici. Iz toga slijedi da u pogledu oružanoga sukoba, razlika između međudržavnih i građanskih ratova gubi na vrijednosti kada su u pitanju ljudska bića. Zbog čega štititi civile od nasilja zaraćenih strana, ili zabraniti silovanje, mučenje ili bezobzirno rušenje bolnica, crkava, muzeja ili privatne imovine, i zabraniti oružja koja nanose nepotrebne patnje kada dvije suverene države vode rat, a uzdržati se od nametanja istih zabrana ili pružanja iste zaštite kada je do nasilja došlo „samo“ u okviru područja neke suverene države. Ukoliko međunarodno pravo štiteći, naravno, legitimne interese država, mora postupno da se okrene zaštiti ljudskih bića, posve je prirodno da gorespomenuta dihotomija postupno gubi na težini.<sup>89</sup>

Zapravo, u pogledu nemeđunarodnoga (unutrašnjega) oružanoga sukoba, srž običajnih pravila sadržan je u zajedničkome čl. 3. Ženevskih konvencija.<sup>90</sup> Također se uzima da su „praksa ili stavovi velikoga broja država pokazali da su se vremenom i neke druge odredbe Drugoga dopunskoga protokola mogle smatrati obdarenim s općim podrazumijevanjem i primjenjivošću [tako da ova pravila] mogu biti uzeta kao obavezujuća za države koje nisu stranke i pobunjenike.“<sup>91</sup> Da je korpus običajnih pravila koji regulira unutrašnje oružane sukobe u međunarodnoj zajednici evoluirao izvodi se iz različitih elemenata. Naprimjer, neke države u svojim vojnim priručnicima (eng. *military manuals*) koje donose za svoje oružane snage jasno naznačuju da se glavnina međunarodnoga humanitarnoga prava također primjenjuje na unutrašnje sukobe, dok druge države zauzimaju slično gledište u odnosu na mnoga pravila međunarodnoga humanitarnoga prava.<sup>92</sup>

No, tek će se na rimskoj međunarodnoj diplomatskoj konferenciji 1998. potvrditi da su države spremne priznati odgovornost za ratne zločine i u nemeđunarodnom oružanom sukobu.<sup>93</sup> Usvajanje Rimskoga statuta ICC i Statuta Specijalnoga suda za Sierra Leone može se smatrati kulminacijom pravnostvaralačkoga procesa koji je u samo nekoliko godina doveo do kristalizacije seta običajnih pravila koja se odnose na unutrašnji oružani sukob i koji je, također, doveo do inkriminiranja teških povreda takvih pravila (u smislu da individualna krivična odgovornost može uslijediti iz teških povreda takvih pravila).<sup>94</sup> Ovaj i ovakav pravnostvaralački proces glede unutrašnjih oružanih sukoba se odista može razumjeti – rezultat je to ekspanzije doktrina iz oblasti ljudskih prava, kada

89 ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbno vijeće, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995, IT-94-1, par. 97.

90 Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Ženeva, 25. januar 2005, par. 157. Jednako tako, v. M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *op. cit.*, vol. II, str. 1444.

91 Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Ženeva, 25. januar 2005, par. 158.

92 *Ibid*, par. 159.

93 W. A. Schabas (2001) *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 42.

94 Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Ženeva, 25. januar 2005, par. 163.

su države počele prihvaćati ideju da jednostavno nije razložno zaštititi, naprimjer, civile isključivo u međunarodnim ratovima, odn. da bi bilo nekonzistentno ostaviti civile nezaštićenima u građanskim ratovima, dok, u isto vrijeme, imaju pravo na međunarodnopravnu zaštitu u međunarodnim oružanim sukobima.<sup>95</sup>

Opća karakteristika *svih oblika* ratnih zločina je da se čine isključivo u vrijeme trajanja međunarodnoga ili unutrašnjega oružanoga sukoba, za razliku od zločina genocida i zločina protiv čovječnosti koji se čine i u doba mira i u doba oružanoga sukoba. Takoreći, traži se postojanje veze između zabranjenoga djela i oružanoga sukoba. Stoga, ne samo da protupravno djelo mora biti počinjeno u vrijeme oružanoga sukoba, ono mora biti i u vezi s ciljevima oružanoga sukoba. Međutim, u odnosu na vrijeme, neki ratni zločini mogu biti počinjeni nakon zaključenja neprijateljstava, naročito oni koji su vezani za repatrijaciju ratnih zarobljenika, što znači da ratni zločini mogu biti počinjeni kada ne postoji oružani sukob, odn. nakon završetka sukoba.<sup>96</sup> U svakome slučaju, međunarodni sudovi i tribunali moraju najprije da utvrde 1) postojanje oružanoga sukoba u jednoj državi; i 2) da odrede njegov pravni karakter (međunarodni ili nemeđunarodni) – kako bi uopće znali pod koji oblik ili kategoriju ratnih zločina podvesti zabranjena djela. Tako je isto činio i Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju u predmetima *Duško Tadić*<sup>97</sup>; *Tihomir Blaškić*<sup>98</sup>; *Zlatko Aleksovski* (Lašvanska dolina)<sup>99</sup>; *Zejnir Delalić, Zdravko Mucić, Hazim Delić i Esad Landžo* (logor Čelebići)<sup>100</sup>. U pogledu područja na kojem mogu biti počinjeni ratni zločini, vrlo je zanimljivo konstatirati da pravo ratnih zločina može biti primijenjeno na cijelo područje neke države, bez obzira što se samo u jednoj oblasti države vode oružana neprijateljstva.<sup>101</sup>

Sljedeća opća karakteristika ratnih zločina jeste da se u ulozi neposrednih ili posrednih učinitelja, kao i saučesnika, a u pogledu individualne krivične odgovornosti, javljaju pojedinci koji pripadaju bilo vojnom osoblju, tj. pripadnici oružanih snaga, bilo civilnome stanovništvu, što znači da ratne zločine čine i pripadnici oružanih snaga i civili. Valja istaknuti da i oni zločini koje počine civili protiv drugih civila također ulaze u opis ratnih zločina.<sup>102</sup> Sljedeće zanimljivo pravilo je da se ratni zločini vrše protiv osoba koje su neutralne ili pripadaju neprijateljskoj strani u oružanome sukobu. Iz ovoga može slijediti

---

95 *Ibid*, par. 164.

96 W. A. Schabas (2001) *op. cit.*, str. 44; Istovjetan stav ima i A. Cassese.

97 ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Pretresno vijeće, Izdvojeno i različito mišljenje sutkinje Gabrielle Kirk McDonald o primjenjivosti čl. 2. Statuta, 7. maj 1997, IT-94-1-T; ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Presuda, 15. juli 1999, IT-94-1-A.

98 ICTY, *Tužitelj v. Tihomir Blaškić*, Pretresno vijeće, Presuda, 3. mart 2000, IT-95-14-T.

99 ICTY, *Tužitelj v. Zlatko Aleksovski*, Žalbeno vijeće, Presuda, 24. mart 2000, IT-95-14/1-A.

100 ICTY, *Tužitelj v. Zdravko Mucić et al.*, Pretresno vijeće, Presuda, 16. novembar 1998, IT-96-21-T; ICTY, *Tužitelj v. Zdravko Mucić et al.*, Žalbeno vijeće, Presuda, 20. februar 2001, IT-96-21-A.

101 Tako: ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995, IT-94-1, par. 70.

102 A. Cassese (2005) *Međunarodno krivično pravo*, str. 56.

zaključak da se ovaj međunarodni zločin u međunarodnome oružanome sukobu ne može činiti protiv pripadnika oružanih snaga sopstvene države (neovisno o njihovome državljanstvu) ili protiv civilnoga stanovništva sopstvene države, odn. u unutrašnjem oružanom sukobu protiv pripadnika sopstvene oružane formacije ili skupine, odn. civilnoga stanovništva neokupiranoga sopstvenoga područja.

### 3. 1. *Mens rea* ratnih zločina

Ovaj međunarodni zločin vrši se po pravilu s direktnim umišljajem. No, neke odredbe međunarodnog humanitarnog prava<sup>103</sup> upućuju i na eventualni umišljaj. „I prema međunarodnome običajnome pravu, za postojanje određenih ratnih zločina dovoljan je eventualni umišljaj.“<sup>104</sup> Praksa *ad hoc* međunarodnih krivičnih tribunala također je bila na ovome stavu<sup>105</sup>, dok su standardi postavljeni Rimskim statutom i Elementima zločina znatno stroži.<sup>106</sup>

Pošto se ratni zločin može počiniti isključivo iz umišljaja, to je nužno da u svakom slučaju postoji i svjesni i voljni element na strani počinitelja u pogledu svih bitnih elemenata međunarodnoga zločina. No, kako Z. Stojanović ispravno pronalazi, nije jasno zašto se kod nekih oblika ratnoga zločina insistira na namjernom (eng. *wilfully*; *intentionally*) poduzimanju neke radnje, a u drugom se to ne traži<sup>107</sup> (npr. *namjerno* ubijanje; *namjerno* izazivanje velike patnje ili teške povrede tijela ili zdravlja; *namjerno* oduzimanje prava ratnom zarobljeniku ili drugoj zaštićenoj osobi na pošteno i redovno suđenje; *namjerno* usmjeravanje napada [...])<sup>108</sup>. Zašto se pravi razlika u pogledu *mens rea* npr. između ubijanja i mučenja? Ovakvo što zasigurno nije učinjeno da bi se naglasilo da se naznačene radnje izvršenja vrše isključivo iz direktnog umišljaja, za razliku od svih ostalih radnji koje se vrše iz eventualnoga umišljaja. Drugim riječima,

„ove formulacije nisu rezultat svjesne težnje tvoraca [Rimskoga] Statuta da naprave neku diferencijaciju u pogledu subjektivnoga elementa kod pojedinih oblika ratnoga zločina, već su rezultat doslovnoga preuzimanja postojećih normi međunarodnoga humanitarnoga prava (prije svega odredaba Ženevskih konvencija)“, odnosno „nedovoljne razvijenosti instituta općeg dijela u međunarodnom krivičnom pravu.“<sup>109</sup>

A. Cassese prisutnost izraza *namjerno* u nekim radnjama izvršenja ratnih

103 Čl. 85. st. 3. b) i c) I. Dopunskog protokola.

104 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *op. cit.*, str. 193.

105 Tako je ICTY zauzeo stav da je za postojanje ratnog zločina uništenja i oštećenja vjerskih objekata dovoljno da je učinitelj djelovao i s eventualnim umišljajem (ICTY, *Tužitelj v. Radoslav Brđanin*, Pretresno vijeće, Presuda, 1. septembar 2004, IT-99-36-T, par. 599).

106 Cf. M. E. Badar, S. Porro (2015) *Rethinking the Mental Elements in the Jurisprudence of the ICC*, u: C. Stahn (ed.) *op. cit.*, str. 649-668.

107 Z. Stojanović (2008) *op. cit.*, str. 150.

108 Kurzivi autora.

109 Z. Stojanović (2008) *op. cit.*, str. 150.

zločina razumije na način da navedeni izraz ukazuje na zahtjev *zločinačke namjere*<sup>110</sup> kod počinitelja djela, a to znači da nije dovoljno da je počinitelj određenoga oblika ratnoga zločina svjestan zabranjene posljedice koja može nastupiti, nego putem izvršenja počinitelj mora željeti, namjeravati ili tražiti nastupanje konkretne zabranjene posljedice. Međutim, mi postojanje izraza *namjerno* povezujemo s pojedinim radnjama izvršenja zločina genocida<sup>111</sup>, kod kojih također uočavamo ovakvu formulaciju. Stoga, po našem promišljanju, ovo ne znači postojanje dodatnoga uvjeta na strani subjektivnoga elementa ratnih zločina, već traženje zabranjene ili protupravne posljedice predstavlja opće obilježje direktnoga umišljaja, tj. nešto što se kod ove vrste umišljaja podrazumijeva.

Međutim, ono što suvremeno međunarodno krivično pravo traži, a što se ogleda u Elementima zločina Međunarodnoga krivičnoga suda jeste (1) da svaki počinitelj ratnih zločina, da bi bio osuđen, mora biti svjestan postojanja oružanoga sukoba; (2) radnja počinitelja mora biti u kontekstu, odn. mora biti povezana s oružanim sukobom.<sup>112</sup> Ova dva uvjeta se traže za sve kategorije i oblike ratnih zločina po Rimskome statutu. Dakle, ovdje se izričito navodi da se ratni zločini mogu počinuti s *umišljajem* i uz *saznanje*. „Treba, znači, zapamtiti da postojanje oružanoga sukoba nije samo objektivni uvjet inkriminacije, već je potrebno i da je učinitelj bio svjestan faktičke činjenice da je radnju poduzeo u toku oružanoga sukoba, ili u vezi s tim sukobom.“<sup>113</sup> S druge strane, držimo da nije od značaja i bitnosti da počinitelj poznaje karakter oružanoga sukoba, niti je „nužno da učinitelj zna da svojim postupcima krši pravila međunarodnoga prava, jer povreda međunarodnoga prava predstavlja objektivni uvjet kažnjivosti.“<sup>114</sup>

#### **4. „Snage Ujedinjenih nacija“<sup>115</sup>: poštivanje i primjena međunarodnoga humanitarnoga prava u oružanome sukobu**

Interesantno je pitanje da li oružani sukob pojmovno obuhvata vojnu intervenciju izvršenu od UN, odn. po odobrenju Vijeća sigurnosti UN. S tim u vezi,

---

110 A. Cassese (2005) *Međunarodno krivično pravo*, str. 65.

111 Usp. s čl. II st. 1. c) Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. (*namjerno* nametanje grupi životnih uvjeta sračunatih da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja).

112 ICC, Elementi zločina, u: W. A. Schabas (2001) *op. cit.*, str. 260-261.

113 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *op. cit.*, str. 194.

114 Z. Stojanović (2008) *op. cit.*, str. 131-132.

115 Valjalo bi istaknuti da, u užem kontekstu, ne postoje *trajne* vojne snage UN. Uglavnom se misli o *ad hoc* snagama UN, koje su utjelovljene u promatračkim misijama, mirovnim snagama, te misijama najnovije generacije, i koje se, načelno, osnivaju svaki puta iznova za svaki novi oružani sukob. Ovim se obuhvataju, u širem kontekstu, i prinudne akcije odnosne Organizacije. Otuda pod snagama UN podrazumijevamo snage koje se osnivaju i temeljem Glave VI i temeljem Glave VII Povelje UN. Usp. S. Telhami (1995) Is a Standing United Nations Army Possible—Or Desirable, *Cornell International Law Journal*, Vol. 28, Issue 3, str. 673-683.

„prvo što treba primjetiti jeste da su snage Ujedinjenih nacija [ovo se odnosi i na mirovne misije UN] dužne da poštuju norme međunarodnoga humanitarnoga prava: danas je prihvaćen stav da su svi učesnici u sukobu, bez obzira što je nekima cilj očuvanje mira, vezani pravilima ratnoga prava i običaja ratovanja.<sup>116</sup> Iskustva, nažalost, pokazuju da i pripadnici mirovnih snaga učestvuju u izvršenju ratnih zločina ili na drugi način krše pravila međunarodnog humanitarnog prava.“<sup>117</sup>

I B. M. Janković je još 1960. smatrao da Organizacija UN može imati status strane u sukobu kada, na osnovu Povelje, pribjegava *kolektivnim oružanim mjerama*<sup>118</sup> u cilju suzbijanja agresije.<sup>119</sup> Čak i države članice UN koje učestvuju u kolektivnim oružanim snagama Organizacije, svaka ponaosob, imaju taj status. To znači da se i Organizacija UN i države, njezine članice, istovremeno moraju pridržavati zakona i običaja ratnoga prava. Stoga će oba subjekta međunarodnoga prava snositi izravnu odgovornost za njihovu povredu.<sup>120</sup>

Dakle, čim se pravila međunarodnoga humanitarnoga prava primjenjuju i na ove situacije, otuda je razložno zaključiti da se ove intervencije svrstavaju u oružane sukobe. Drugo je pitanje pravnoga karaktera takvoga oružanoga sukoba, tj. može li jedan unutrašnji oružani sukob prerasti u međunarodni samom činjenicom što u njemu učestvuju mirovne snage UN, odn. u situacijama vojnih ili humanitarnih intervencija.<sup>121</sup> S ovim u vezi – mogu li UN biti strana međunarodnoga oružanoga sukoba u smislu zajedničkoga čl. 2. Ženevskih konvencija?<sup>122</sup>

---

116 Za više v. npr. R. Murphy (2003) *United Nations Military Operations and International Humanitarian Law: What Rules Apply to Peacekeepers?*, *Criminal Law Forum*, 14/2003, str. 153.

117 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *op. cit.*, str. 184.

118 Kolektivne oružane mjere ni u kom slučaju ne treba miješati s pojmom *kolektivnoga kažnjavanja*, odn. *kolektivne odgovornosti*, koji nalazimo u oružanim sukobima, jer se „frazu „kolektivna odgovornost“ također povremeno koristi u smislu držanja neke zajednice (sela ili grada) kolektivno odgovornom za djela koja su počinili jedan ili više pojedinaca u svojoj sredini.“ (F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 78). No, radi se zapravo o protupravnoj, zabranjenoj praksi u međunarodnome humanitarnome pravu.

119 Da li bi postojala zapreka zaključiti da su UN, u smislu poštovanja i primjene međunarodnog humanitarnog prava, strana i u međunarodnom i u nemeđunarodnom oružanom sukobu?

120 B. M. Janković (1960) *op. cit.*, str. 145. Usp. J. C. Levy (2020) *Documentation for Accountability, Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 52, Issue 1/2, str. 451-465.

121 Usporedbe radi, Sud u SAD bio je pravnoga rasuđivanja da se zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija ne može primjeniti na vojnu invaziju ove države na Panamu, s obzirom da vojna invazija znači međunarodni oružani sukob (United States District Court for the Southern District of Florida, *United States of America v. Manuel Antonio Noriega et al*, Opinion: Omnibus Order, William M. Hoeveler, United States District Judge, No. 88-79-CR, 8. juni 1990 (746 F. Supp. 1506 (1990)), preneseno iz: M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *op. cit.*, vol. II, str. 1352.

122 Čl. 2. (Primjena Konvencije) sve četiri Ženevske konvencije glasi: „Pored odredaba koje treba da stupe na snagu još za vrijeme mira, ova Konvencija primjenjivaće se u slučaju objavljenoga rata ili svakog drugog oružanoga sukoba koji izbije između dvije ili više visokih strana ugovornica, čak i ako jedna od njih nije priznala ratno stanje. Konvencija će se isto tako primjenjivati u svim slučajevima okupacije cijele teritorije jedne visoke strane ugovornice ili njezinoga dijela, čak i ako ta okupacija ne naiđe ni na kakav vojni otpor. Ako jedna od sila u sukobu nije članica ove Konvencije, sile članice Konvencije ipak će ostati vezane njome u svojim međusobnim odnosima. One će, pored

„Jedinstvenoga odgovora na ovo pitanje još nema. Činjenica je da je pojam strana u oružanom sukobu teško spojiti sa snagama UN, čiji je cilj održavanje međunarodnoga mira. S druge strane, ostaje činjenica da u slučaju vojne intervencije snaga UN – te snage faktički učestvuju u oružanom sukobu. Zbog toga smatramo ispravnim stav da oružani sukob na koji se primjenjuju pravila međunarodnog humanitarnog prava ima karakter međunarodnog oružanog sukoba i kada u njemu učestvuju vojne snage UN.“<sup>123</sup>

S druge strane, ako bi pošli od teoretske postavke da Ženevske konvencije praktički ne pominju UN<sup>124</sup>, odn. da Povelja UN odista nigdje ne pominje međunarodno humanitarno pravo, već su ciljevi i načela UN<sup>125</sup> sročeni jezikom ljudskih prava<sup>126</sup> te otuda Povelja UN, kada upućuje na međunarodno humanitarno pravo, tradicionalno govori o „ljudskim pravima u oružanom sukobu“<sup>127</sup> – postoje promišljanja da bi u tom slučaju mogli doći do zaključka da se UN, konceptijski, ne mogu smatrati stranom u sukobu, a niti silom, slijedeći terminologiju Ženevskih konvencija.<sup>128</sup>

„U praksi, međutim, operacije održanja mira i operacije nametanja mira mogu uključiti, željele to UN ili ne, i neprijateljstva koja su po svojim karakteristikama, kao i po problemima koje treba da riješi međunarodno humanitarno pravo, ista kao i u slučaju tradicionalnih oružanih sukoba. No, pitanja da li se međunarodno humanitarno pravo primjenjuje i na ove operacije i, ako se primjenjuje, kada se primjenjuje pravo međunarodnih, a kada pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba, kao i da li ono obavezuje UN ili države koje su stavile na raspolaganje svoje kontingente, ostaju i dalje sporna.“<sup>129</sup>

Jednako tako, Organizacija UN još uvijek nije visoka strana ugovornica Ženevskih konvencija i dopunskih protokola – no, da li uopće Organizacija može postati strankom odnosnih međunarodnih instrumenata? Slijedom duha i slova odredbe iz zajedničkoga čl. 2. Ženevskih konvencija, ako strana u nekome sukobu nije visoka strana ugovornica Ženevskih konvencija, kakvu situaciju bi imali u slučaju da Organizacija prihvati i primjenjuje odredbe ovih konvencija? Nastavno na prethodno, postoji li razuman i legitiman osnov da dokument Generalnoga sekretara UN K. A. Annana, koji je stupio na snagu 12. augusta 1999, a tiče se smjernica za snage UN glede poštivanja međunarodnoga humanitarnoga prava, tumačimo u svjetlu čl. 2. Ženevskih konvencija, tj. da uzmemo ovaj primjer kao opći izraz volje Organizacije UN da poštuje, primjenjuje i, samim time, bude međunarodno obavezana odredbama ovoga instrumentarija?

---

toga, biti vezane Konvencijom prema toj sili, ako ta sila prihvata i primjenjuje njezine odredbe.“

123 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *op. cit.*, str. 184.

124 Izuzev čl. 89. I. Dopunskoga protokola (o suradnji strana ugovornica s UN).

125 Čl. 24 (2) Povelje UN.

126 Čl. 1 (3) i čl. 55 (c) Povelje UN.

127 Rezolucija UNGA, br. 2444 (XCIII) od 19. decembra 1968.

128 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *op. cit.*, str. 194.

129 *Ibid.*

„1.1. Fundamentalna načela i pravila međunarodnoga humanitarnoga prava, koja su postavljena u ovom biltenu, primjenjiva su na snage Ujedinjenih nacija kada su u situacijama oružanoga sukoba one aktivno angažirane kao borci, u opsegu i za vrijeme trajanja njihova angažmana. Ona su stoga primjenjiva i u prinudnim akcijama ili u operacijama očuvanja mira kada je upotreba sile dozvoljena u samoodbrani.

1.2. Objava ovoga biltena nema utjecaja na zaštićeni status pripadnika operacija za očuvanje mira prema Konvenciji o sigurnosti osoblja Ujedinjenih nacija i pridruženoga osoblja iz 1994. ili na njihov status neboraca, dok god su oni ovlašteni da imaju zaštitu koja se daje civilima prema međunarodnome pravu oružanih sukoba.“<sup>130</sup>

Međutim, valjalo bi propitati kakva je pravna priroda i karakter ovih Smjernica? Drugim riječima, kakav je njihov domašaj, pravni učinak i pravna snaga u smislu njihove pravne obaveznosti? Mogu li se, generalno uzevši, smjernice smatrati formalnim izvorom međunarodnoga prava?

No, s druge strane, uputno je promišljati i u sljedećem smjeru – prije nego što su Smjernice stupile na snagu, da li je snagama UN, koje su bile involvirane u oružane sukobe, bilo dozvoljeno da ne poštivaju međunarodno humanitarno pravo? Da li uopće ima mjesta tvrdnji da osnovna načela i pravila međunarodnoga humanitarnoga prava ne mogu naći svoju primjenu na snage UN, tj. može li se tvrditi da snage Organizacije nisu vezane međunarodnim humanitarnim pravom?<sup>131</sup> Da li je s ovim u vezi ispravno smatrati da snage Organizacije imaju biti međunarodnopravno vezane bar običajnim međunarodnim humanitarnim pravom, ako se ne može pronaći adekvatan pravni osnov i valjano obrazloženje da se na odnosne snage primjenjuje cijelo kodificirano ugovorno međunarodno humanitarno pravo, u smislu njihovih prava i obaveza?<sup>132</sup> Pored datih Smjernica, nisu li snage UN do sada bile u međunarodnoj obavezi poštivati i primjenjivati dvostrane međunarodne sporazume sklopljene između UN i država na čije će se područje ove snage rasporediti (v. npr. SOFA – *Status of Forces Agreement(s)*)? Na koncu, pošto su snage UN sastavljene od vojnoga osoblja koje na raspolaganje Organizaciji stavljaju države koje učestvuju sa svojim snagama u nekoj mirovnoj misiji UN ili vojnim akcijama i operacijama Organizacije (eng. *contributing States*), a koje su, uglavnom, visoke strane ugovornice Ženevskih konvencija, da li stoga može proizići i, pri tome, biti pravilna tvrdnja da su ove snage *već vezane* pravilima međunarodnoga humanitarnoga prava *preko svojih država*? Hipotetički promatrano, može li se dozvoliti da vojni kontigenti država visokih strana ugovornica odnosnoga instrumentarija ne smiju činiti *teške povrede*

130 Section 1: Field of application, *Secretary-General's Bulletin, Observance by United Nations forces of international humanitarian law*, UN Doc. ST/SGB/1999/13, 6 August 1999.

131 M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *op. cit.*, vol. II, str. 750.

132 S ovim u vezi, usp. A. Sergeev (2017) Applying Additional Protocol ii of the Geneva Conventions to the United Nations Forces: Legal Insights on a Growing Responsibility, *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, Vol. 8, Issue 1/2, str. 234-254.

međunarodnoga humanitarnoga prava, dok istovremeno vojni kontigenti onih država koje nisu stranke Ženevskih konvencija nemaju ili ne bi imali međunarodnopravnu obavezu poštivanja, a time i zabranu činjenja *teških povreda* međunarodnoga humanitarnoga prava?

## 5. Ratni zločini kao dio plana ili politike

Rimski statut uvodi jednu novinu u pogledu svoje jurisdikcije, a to je da će biti nadležan za ratne zločine „*naročito* kada su počinjeni kao dio plana ili politike ili kao dio opsežnoga počinjenja ovih zločina.“<sup>133</sup> To nikako ne znači da se uvodi dodatni uvjet kod dokazivanja ratnoga zločina, nego se očekuje od Međunarodnoga krivičnoga suda da procesuirá samo one predmete ratnih zločina koji su dosegili viši stupanj ozbiljnosti i veći opseg počinjenja, odn. koji predstavljaju „učinak politike“<sup>134</sup>. Upravo na ovaj način definirani ratni zločini, približavaju se zločinu genocida i zločinima protiv čovječnosti. Pošto u tekstu čl. 8. st. 1. stoji izraz *naročito* (eng. *in particular*), otuda držimo da je ovaj Sud nadležan i za sva ostala djela ratnih zločina, tj. i za ona koja nisu dio plana ili politike, odn. dio opsežnoga počinjenja. To znači da ratni zločini mogu biti počinjeni, u principu, i kao izolirani akti od strane pojedinih vojnika, koji takvo što mogu činiti bez naredbe njihovoga nadređenoga.<sup>135</sup> Ovakav stav međunarodne zajednice je vrlo interesantan, posebno za našu tvrdnju koju iznosimo u radu, a to je da se i ratni zločini, poput zločina genocida ili zločina protiv čovječnosti, čine ili mogu činiti kao dio plana ili politike koja je prvenstveno svojstvena državama. Iz toga se može zaključiti da je vrlo legitimno u međunarodnome pravu postaviti pitanje odgovornosti država<sup>136</sup> za navedene međunarodne zločine, posebno imajući u vidu činjenicu da su prema klasičnome međunarodnome pravu teške povrede međunarodnoga humanitarnoga prava bile povrede koje su počinile – države.<sup>137</sup> I u suvremenome međunarodnome pravu, iako se naglasak u pogledu krivične odgovornosti za počinjenje ratnih zločina stavlja poglavito na pojedinca, s druge strane se drži da se ratni zločini itekako mogu činiti kao dio ili, pak, u cilju provođenja plana ili politike, u prvome redu, države, i to najčešće preko njezinih

133 Čl. 8. st. 1. Rimskoga statuta ICC. V. M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (1999) *How Does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, Geneva: International Committee of the Red Cross, str. 366; Kurziv autora.

134 V. Đ. Degan, B. Pavišić (2005) *Međunarodno kazneno pravo*, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, str. 238.

135 W. A. Schabas (2001) *op. cit.*, str. 44.

136 Od odgovornosti države i drugih državi sličnih entiteta valja razlikovati kolektivnu odgovornost i kolektivno kažnjavanje. Shodno odredbi u čl. 33. IV Ženevske konvencije, zabranjuje se svako kolektivno kažnjavanje, odn. kolektivne kazne (eng. *collective penalties*). Također, v. i zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija za uvjete nemeđunarodnih oružanih sukoba.

137 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *op. cit.*, str. 198.

*oružanih snaga* u kojem smislu međunarodno humanitarno pravo propisuje strogu ili striktnu (objektivnu) odgovornost države za sva djela koja su počinili pripadnici njezinih oružanih snaga.<sup>138</sup> U pravnoj literaturi primjećujemo učenje da država strana jednoga međunarodnoga ili unutrašnjega oružanoga sukoba je prva koja ima biti odgovorna za kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava počinjena u takvome sukobu.<sup>139</sup> Jednako tako, *non-state* oružane skupine<sup>140</sup> uključene u unutrašnji oružani sukob nužno su odgovorne za kršenja počinjena od njihovih pripadnika.<sup>141</sup> Također, međunarodno humanitarno pravo u ovome dijelu potvrđuje i opću obavezu koja je usmjerena prema državama u vidu plaćanja obeštećenja: „Strana u sukobu koja povrijedi odredbe Konvencija ili ovoga Protokola bit će, u ovisnosti od slučaja, obavezna da plati obeštećenje. Ona će biti odgovorna za sva djela koja učine osobe koje se nalaze u redovima njezinih oružanih snaga.“<sup>142</sup>

## 6. Umjesto zaključka

Pravila međunarodnoga humanitarnoga prava, u svome općem značenju, odnose se prvenstveno na države i druge strane u oružanome sukobu, tj. ova grana prava regulira odnose država u pogledu njihovih međunarodnih obaveza u ovome smislu, utvrđujući međunarodne standarde koji se imaju poštivati u nekome sukobu. „Odredbe o ratnim zločinima predstavljaju sekundarna pravila, koja inkriminiraju kršenja primarnih pravila, tj. pravila međunarodnog humanitarnog prava.“<sup>143</sup> U vezi s pitanjem odgovornosti za ove zločine, u pravnoj doktrini je još uvijek preovladavajuće gledište, kao što smo i vidjeli ranije, da su ratni zločini „inkriminirana ponašanja koja povlače odgovornost pojedinca.“<sup>144</sup> Iz svega prethodno navedenoga također zaključujemo da, u smislu individualne krivične odgovornosti, svaka povreda pravila međunarodnoga humanitarnoga prava ne predstavlja ratni zločin. Međutim, u smislu odgovornosti

138 *Ibid*, str. 199; *Cf.* čl. 3. IV. Haške konvencije i čl. 91. I. Dopunskoga protokola.

139 F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 154. „Specijalnu odgovornost države povlači rad oružanih snaga. Svaki rad oružanih snaga protivan međunarodnome pravu pripisuje se u odgovornost države. To ima svoj pravni osnov u Haškoj konvenciji o pravilima vođenja rata na kopnu iz 1907.“ (M. Bartoš (1954) *Međunarodno javno pravo. I knjiga. Opšti deo. Izvori. Subjekti*, Beograd: Kultura, str. 306).

140 Ratne zločine mogu činiti i druge oružane formacije ili skupine. Drugim riječima, „naročito ratne zločine ne čine isključivo regularne vojne formacije [...]“ (M. Majić (2005) *op. cit.*, str. 196). Međutim, *non-state actors* nisu predmet istraživanja ove znanstvene rasprave.

141 F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *op. cit.*, str. 155.

142 Čl. 91. I. Dopunskoga protokola (za međunarodne oružane sukobe). *Cf.* čl. 3. IV. Haške konvencije. Kurziv naknadno dodan. Također, v. M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *op. cit.*, vol. I, str. 386-395.

143 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *op. cit.*, str. 177.

144 *Ibid*, str. 178.

država i međunarodnih organizacija, vjerujemo da bi bilo razložno ustvrditi da svaka povreda međunarodnoga humanitarnoga prava od ovih subjekata itekako predstavlja povredu međunarodnoga prava, tj. povredu međunarodne obaveze i činjenje međunarodnoga protupravnoga djela. S ovim u vezi, povreda obaveze postoji i u uvjetima kršenja zajedničkoga člana 1. za sve četiri Ženevske konvencije, prema kojem su države dužne poštivati i osigurati poštivanje odnosnih mnogostranih međunarodnih ugovora,<sup>145</sup> što se razumije i kao sprječavanje kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava, koja obaveza danas ima snagu međunarodne obaveze *erga omnes*.

Ukoliko se, pak, radi o *teškoj povredi* međunarodnoga humanitarnoga prava, otuda držimo da se države, ali i međunarodne organizacije, mogu pojaviti u kategoriji *izravnih ili neizravnih* njegovih prekršitelja. Dakle, da li bi ovi učesnici u međunarodnome pravu bili odgovorni samo za nesprečavanje i nekažnjavanje pojedinaca za ratne zločine ili i za direktnu povredu međunarodnih obaveza i činjenje međunarodnoga protupravnoga djela s ovim u vezi? No, dilema teoretske naravi glasi: da li to znači da država i međunarodna organizacija mogu učiniti ratni zločin, odn. da li teška povreda međunarodnoga humanitarnoga prava istovremeno znači *počinjenje ratnoga zločina* od strane država i međunarodnih organizacija?

Kako bi pokušali bar djelimično odgovoriti na prethodno postavljenu dilemu, valjalo bi prvenstveno istaknuti da je jedan od glavnih ciljeva UN sprječavanje oružanoga sukoba, tako da se djelatnost ove organizacije *može* dovesti u vezu s međunarodnim humanitarnim pravom.<sup>146</sup> Zarad ostvarenja toga cilja, Povelja UN dopušta, *e.g.* Vijeću sigurnosti, da odobri upotrebu sile<sup>147</sup>, a to su ujedno situacije u kojima se primjenjuje međunarodno humanitarno pravo.<sup>148</sup> Osnivanje ICTY i ICTR 1993/1994. upravo odlukama ovoga organa UN jasno pokazuje da Vijeće sigurnosti kršenje međunarodnoga humanitarnoga prava tretira kao prijetnju ili povredu međunarodnoga mira i sigurnosti. U uvjetima kada se ova organizacija suočava s oružanim sukobom njihov glavni cilj treba, po Povelji, biti zaustavljanje toga sukoba i rješavanje spora koji leži u njegovoj osnovi.<sup>149</sup> Međutim, da bi se postigli ovi ciljevi, nepobitno je da se UN moraju svrstati na jednu stranu u sukobu, npr. protiv države agresora, ukoliko je u pitanju međunarodni oružani sukob, što, s druge strane, umanjuje njihovu mogućnost da pomognu prinudno izvršenje međunarodnoga humanitarnoga prava i da, bar teorijski, pruže humanitarnu pomoć preko svojih specijaliziranih agencija koje djeluju u sistemu Organizacije. Izazovi

---

145 Usp. K. Dörmann, J. Serralvo (2014) Common Article 1 to the Geneva Conventions and the obligation to prevent international humanitarian law violations, *International Review of the Red Cross*, Vol. 96, Issue 895-896, str. 707-736. Jednako tako, v. C. Focarelli (2010) Common Article 1 of the 1949 Geneva Conventions: A Soap Bubble?, *European Journal of International Law*, Vol. 21, Issue 1, str. 125-171.

146 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *op. cit.*, str. 193. Kurziv autora.

147 Glava VII Povelje UN.

148 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *op. cit.*, str. 193.

149 *Ibid.*

su u ovome smislu i smjeru još i veći ukoliko se zna da se u posljednje vrijeme modificiraju načini vođenja oružanih sukoba i metodi oružanih neprijateljstava.<sup>150</sup>

Nadalje, postoji gledište da iako pravila međunarodnoga humanitarnoga prava sadrže *erga omnes* međunarodne obaveze i iako spadaju u *jus cogens*, ona, kao pravila ugovornoga prava, obavezuju samo države strane ugovornice i, kada je o međunarodnim oružanim sukobima riječ, obavezuju ih samo u odnosu na druge strane ugovornice konkretnoga ugovora.<sup>151</sup> Naučava se da nedostaci ugovora iz međunarodnoga humanitarnoga prava, ali i cijeloga ugovornoga prava, „proističu iz činjenice da oni, tehnički, ne mogu proizvesti opće dejstvo – obavezati automatski sve države.“<sup>152</sup>

Međutim, u racionalnoj ravni običajnih pravnih pravila, uzimajući u razmatranje činjenicu da „običajno pravo, uključujući i brojne odredbe ugovornoga međunarodnoga humanitarnoga prava koje izražavaju običajno pravo ili su prerasle u običajno pravo, obavezuju sve države u odnosu na sve druge države“<sup>153</sup>, javlja se sljedeća nedoumica – da li otuda običajna pravna pravila međunarodnoga humanitarnoga prava obuhvataju teške povrede Ženevskih konvencija, tj. da li se referiraju na zabranu činenja ratnih zločina?

Na ovo pitanje, kako smo prethodno i predložili, odgovor je bez dileme potvrđan. U prilog ovome ide i određenje s Popisa običajnih pravila međunarodnoga humanitarnoga prava, u kojem su sadržana, *inter alia*, pravila o odgovornosti država običajnopravne naravi. Tako, *Rule (pravilo) 149*. stipulira da je

„država odgovorna za kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava koja su njoj pripisiva, uključujući: (a) kršenja počinjena od njezinih organa, uključujući njezine oružane snage; (b) kršenja počinjena od osoba ili entiteta koje je ona ovlastila da izvršavaju elemente vlasti; (c) kršenja počinjena od osoba ili grupa koje djeluju *de facto* ili po njezinim instrukcijama, ili se nalaze pod njezinom komandom ili kontrolom; i (d) kršenja počinjena od fizičkih osoba ili grupa koja ona priznaje i usvaja kao svoje vlastito ponašanje.“<sup>154</sup>

150 Cf. *International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts*, Document prepared by the International Committee of the Red Cross for the 30th International Conference of the Red Cross and Red Crescent, Geneva, 26-30 November 2007.

151 M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *op. cit.*, str. 68.

152 *Ibid.*

153 *Ibid.* „Pored međunarodnih ugovora, Sudan je obavezan i običajnim pravilima međunarodnoga humanitarnoga prava. Ona uključuju pravila koja se odnose na unutrašnje oružane sukobe, mnoga od njih su evoluirala kao rezultat prakse država i jurisprudencije međunarodnih, regionalnih i nacionalnih sudova, kao i izjavama država, međunarodnih organizacija i oružanih skupina. [...] praksa ili stavovi velikoga broja država pokazali su da su se vremenom i neke druge odredbe Drugoga dopunskoga protokola mogle smatrati obdarenim s općim podrazumijevanjem i primjenjivošću [tako da ova pravila] mogu biti uzeta kao obavezujuća za države koje nisu stranke i pobunjenike.“ (Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Ženeva, 25. januar 2005, par. 156. i 158).

154 J.-M. Henckaerts (2005) Annex [List of Customary Rules of International Humanitarian Law] to Study on Customary International Humanitarian Law: A Contribution to the Understanding and Respect for the Rule of Law in Armed Conflict, *IRRC*, vol. 87, br. 857, str. 198-212. Znakovito je što

*Rule 150.* propisuje da se od „države odgovorne za kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava zahtjeva da načini punu reparaciju za prouzročen gubitak ili povredu.“<sup>155</sup>

Nastavno na prednje postavlja se sljedeće pitanje – da li takvo običajno pravno pravilo zabrane činenja ratnih zločina važi i za pojedince<sup>156</sup>, i za države, ali i za međunarodne organizacije? Nadalje, da li se međunarodna obaveza zabrane činenja ratnih zločina može odnositi i proizvoditi pravne učinke na države i međunarodne organizacije, koje preko svojih oružanih snaga, odn. vojnih i/ili mirovnih snaga, poglavito onih Organizacije UN<sup>157</sup>, mogu teško kršiti odredbe međunarodnoga humanitarnoga prava, dakle one skupine pravila koja se primjenjuju u doba oružanoga sukoba, i tako, u konačnici, biti izravni učinitelji ratnih zločina?<sup>158</sup> Na kraju analize odnosne teme, možemo ustvrditi da se na snage UN primjenjuju odredbe Ženevskih konvencija, ali i da one istodobno imaju obavezu poštivati norme međunarodnoga humanitarnoga prava u toku oružanoga sukoba na području države u kojoj su raspoređeni.<sup>159</sup>

U tome smislu, na samome svome logičkome kraju, dolazi i eventualna mogućnost teoretske postavke – da li zabrana činenja ratnih zločina predstavlja *opću zabranu* koja nadilazi ugovorni osnov, karakter i njegove domašaje u pravu? Na terenu prava o odgovornosti, s ovim u vezi, može se raspraviti o sljedećem – ako primarna pravila u ovoj materiji važe i za države i međunarodne organizacije, poglavito u smislu međunarodne obaveze zabrane izravnoga počinjenja ratnih

---

se u pravu o odgovornosti država na međunarodnome sudištu još uvijek koristi terminologija „kršenje obaveza prema međunarodnome humanitarnome pravu“, a ne „ratni zločin“. Tako je Međunarodni sud u presudi u predmetu *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)* izbjegavao upotrebu termina ratni zločin, već je isključivo promatrao odgovornost države kroz povredu njezine međunarodne obaveze u domenu međunarodnoga humanitarnoga prava. V. npr. *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, *Judgment*, *I.C.J. Reports 2005*, p. 168, na str. 280, par. 345, tč. 2, 3, 4. Dispozitiva Presude.

155 M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *op. cit.*, vol. II, str. 656. V. npr. *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, *Judgment*, *I.C.J. Reports 2005*, p. 168, na str. 280, par. 345, tč. 5. Dispozitiva Presude: „[Sud] *nalazi* da je Republika Uganda u obavezi načiniti zadovoljštinu Demokratskoj Republici Kongo za prouzročenu povredu.“

156 *Rules 151-155.* s Popisa običajnih pravila međunarodnoga humanitarnoga prava reguliraju individualnu (krivičnu) odgovornost, osobito za počinjenje ratnih zločina.

157 Ova se pitanja protežu i na snage međunarodnih regionalnih organizacija.

158 U svijetu postoje primjeri da članovi mirovnih misija vrše povrede međunarodnog humanitarnog prava. V. npr. M. Deschamps, H. B. Jallow, Y. Sooka (2015) *Taking Action on Sexual Exploitation and Abuse by Peacekeepers: Report of an Independent Review on Sexual Exploitation and Abuse by International Peacekeeping Forces in the Central African Republic*; E. Khairullin, *Central African Republic: Sexual Violence by Peacekeeping Forces*, dost. na: <https://casebook.icrc.org/case-study/central-african-republic-sexual-violence-peacekeeping-forces> (prist. 20. novembar 2021); UN News, *UN sends Gabon peacekeepers home from Central African Republic, following abuse allegations*, 15. septembar 2021., dost. na: <https://news.un.org/en/story/2021/09/1100032> (prist. 20. novembar 2021).

159 D. Lapaš (2008) *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb: Narodne novine, str. 113.

zločina, da li se otuda temeljem sekundarnih pravila prava o odgovornosti odnosno protupravni čini vojnih ili mirovnih snaga država i međunarodnih organizacija mogu pripisati, za svrhe odgovornosti, državi i međunarodnoj organizaciji kao takvoj, a slijedom *nexusa* posjedovanja efektivne komande i kontrole nad ovim snagama, odn., s druge strane, dokazivanja da su ove snage *de jure* i/ili *de facto* organi države i/ili međunarodne organizacije?

Na temelju prethodno razloženoga, valjalo bi i na potonje pitanje odgovoriti potvrdno, i to u pogledu oba odnosna subjekta međunarodnoga prava čija odgovornost predstavlja jedan od osnovnih predmeta naše rasprave u radu – tvrdimo stoga da je i pravnologički i razložno primijetiti da i države i međunarodne organizacije<sup>160</sup> mogu izravno počinuti ratne zločine, da s ovim u vezi navedeni subjekti imaju određene međunarodnopravne obaveze<sup>161</sup> i da, sljedstveno tome, mogu biti pravno odgovorni na temelju Nacrta Pravila o odgovornosti država (međunarodnih organizacija) za međunarodna protupravna djela iz 2001/2011.

## 7. Izvori i literatura

1. A. Cassese (2005) *Međunarodno krivično pravo*, prijevod: O. Račić *et al*, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava
2. A. J. Colangelo (2014) What Is Extraterritorial Jurisdiction?, *Cornell Law Review*, vol. 99, izd. 6, Article 2, str. 1303-1352.
3. A. Sergeev (2017) Applying Additional Protocol ii of the Geneva Conventions to the United Nations Forces: Legal Insights on a Growing Responsibility, *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, Vol. 8, Issue 1/2, str. 234-254.

---

160 Na kraju, što je s nedržavnim akterima (*non-state actors*) i njihova aktivnoga učešća u modernim oružanim sukobima? Da li se i na njih mogu primijeniti osnovna pravila međunarodnoga humanitarnoga prava? Na temelju svega prethodno iznijetoga u ovome radu, nalazimo da međunarodne obaveze koje deriviraju iz Ženevskih konvencija i dva dopunska protokola valjano mogu imati svoju primjenu i svojim uređenjem pokrivati i ove sudionike u oružanim sukobima. Usp. radi, v. W. A. Qureshi (2021) Modern War, Nonstate Actors and the Geneva Conventions: No Longer Fit for Purpose?, *San Diego International Law Journal*, Vol. 22, Issue 2, str. 219-261.

161 *Rules 156-161.* predviđaju da su ozbiljna kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava ratni zločini; da države imaju pravo da izvršavaju univerzalnu jurisdikciju pred njihovim nacionalnim sudištima u predmetima ratnih zločina; da države imaju obavezu istražiti ratne zločine koji su navodno učinjeni od njihovih državljana ili oružanih snaga, ili su učinjeni na njihovoj teritoriji, i, ukoliko je primjereno, da izvrše procesuiranje osumnjičenika. Države također imaju obavezu istražiti druge ratne zločine nad kojima imaju nadležnost i da, ukoliko je primjereno, procesuiraju osumnjičenike; na kraju neprijateljstava, vlasti moraju nastojati garantirati najširu moguću amnestiju osobama koje su uzele učešće u nemeđunarodnome oružanome sukobu, ili onima koji su lišeni svoje slobode iz razloga koji su povezani s oružanim sukobom, s izuzetkom osoba koje se sumnjiče, koje su optužene ili koje su osuđene i kažnjene za ratne zločine; zastara ne može biti aplicirana na ratne zločine; i u konačnici, države moraju uložiti svaki napor za svrhe suradnje s drugim državama, i to u najvećoj mogućoj mjeri, kako bi sprovele istragu kod počinjenja ratnih zločina i procesuirale osumnjičene.

4. A. Szpak (2007) *The Genesis of International Humanitarian Law and the Most Important Elements of State Practice in Relation to Prisoners of War*, *Hague Yearbook of International Law*, vol. 20, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers
5. B. Čejović (2006) *Međunarodno krivično pravo: opšti i posebni deo*, Beograd: Dosije
6. B. Demeyere, J.-M. Henckaerts, H. Hiemstra, E. Nohle (2016) The updated ICRC Commentary on the Second Geneva Convention: Demystifying the law of armed conflict at sea, *International Review of the Red Cross*, Vol. 98, Issue 902, str. 401-417.
7. B. Krivokapić (2010) *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Beograd: Službeni glasnik
8. B. M. Janković (1960) *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Sarajevo: Veselin Masleša
9. C. C. Jalloh (2013) What Makes a Crime Against Humanity a Crime Against Humanity, *American University International Law Review* 28, br. 2
10. C. Focarelli (2010) Common Article 1 of the 1949 Geneva Conventions: A Soap Bubble?, *European Journal of International Law*, Vol. 21, Issue 1, str. 125-171.
11. C. Jochnick, R. Normand (1994) The Legitimation of Violence: A Critical History of the Laws of War, *35 Harvard International Law Journal* 1994.
12. C. Ryngaert (2012) Clarifying the Extraterritorial Application of the European Convention on Human Rights (*Al-Skeini v the United Kingdom*), *Utrecht Journal of International and European Law* 28 (74).
13. D. Armstrong, T. Farrell, H. Lambert (2007) *International Law and International Relations*, New York: Cambridge University Press
14. D. Lapaš (2008) *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb: Narodne novine
15. D. P. Forsythe (2019) The 1949 Geneva Conventions after Seventy Years: The Fate of Charity in Turbulent Times, *Global Governance*, Vol. 25, Issue 3, str. 359-369.
16. E. Khairullin, *Central African Republic: Sexual Violence by Peacekeeping Forces*, dost. na: <https://casebook.icrc.org/case-study/central-african-republic-sexual-violence-peacekeeping-forces>
17. ESLJP, *Öcalan v. Turkey* iz 2005.
18. ESLJP, *Al-Jedda v. The United Kingdom* (ESLJP, Grand Chamber, Judgment, App. No. 27021/08), 7. juli 2011.
19. ESLJP, *Al-Skeini and Others v. The United Kingdom*, Judgment, App. No. 55721/07, NJ 2012/430, 7. juli 2011.
20. ESLJP, *Issa et al. v. Turkey* iz 2004.
21. ESLJP, *Loizidou v. Turkey (Merits)*, Judgment, br. 40/1993/435/514, 18. decembar 1996.
22. ESLJP, *Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections)*, Judgment, br. 15318/89 [1995] ECHR 10, 23. mart 1995.

23. ESLJP, *Vlastimir and Borka Banković, Živana Stojanović, Mirjana Stoimenovski, Dragana Joksimović and Dragan Suković v. Belgium, the Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Spain, Turkey and the United Kingdom*, Grand Chamber, Decision on Admissibility, App. No. 52207/99, 12. decembar 2001.
24. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950.
25. F. D. Mulinen (1987) *Priručnik o ratnom pravu za pripadnike oružanih snaga*, Ženeva: Međunarodni komitet Crvenoga križa
26. F. Kalshoven, L. Zegveld (2011) *Constraints on the Waging of War. An Introduction to International Humanitarian Law*, 4. izd, Cambridge: Cambridge University Press
27. G. M. Hart (2010) Military Commissions and the Lieber Code: Toward a New Understanding of the Jurisdictional Foundations of Military Commissions, 203 *Military Law Review* 1, str. 9-14.
28. Haška konvencija za zaštitu kulturnih dobara u vrijeme oružanih sukoba iz 1954.
29. [http://avalon.law.yale.edu/17th\\_century/westphal.asp](http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp)
30. [http://avalon.law.yale.edu/18th\\_century/prus1785.asp](http://avalon.law.yale.edu/18th_century/prus1785.asp)
31. [http://avalon.law.yale.edu/19th\\_century/lieber.asp](http://avalon.law.yale.edu/19th_century/lieber.asp)
32. [http://avalon.law.yale.edu/20th\\_century/geneva02.asp](http://avalon.law.yale.edu/20th_century/geneva02.asp)
33. <http://www.icrc.org>
34. I. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije iz 1977.
35. ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1996 (II), p. 595.
36. ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgment, I.C.J. Reports 2007, p. 43.
37. ICJ, *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment, I.C.J. Reports 2005, p. 168.
38. ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Pretresno vijeće, Izdvojeno i različito mišljenje sutkinje Gabrielle Kirk McDonald o primjenjivosti čl. 2. Statuta, 7. maj 1997, IT-94-1-T
39. ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995, IT-94-1.
40. ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995, IT-94-1.
41. ICTY, *Tužitelj v. Duško Tadić*, Žalbeno vijeće, Presuda, 15. juli 1999, IT-94-1-A
42. ICTY, *Tužitelj v. Radoslav Brđanin*, Pretresno vijeće, Presuda, 1. septembar 2004, IT-99-36-T

43. ICTY, *Tužitelj v. Tihomir Blaškić*, Pretresno vijeće, Presuda, 3. mart 2000, IT-95-14-T
44. ICTY, *Tužitelj v. Zdravko Mucić et al*, Pretresno vijeće, Presuda, 16. novembar 1998, IT-96-21-T
45. ICTY, *Tužitelj v. Zdravko Mucić et al*, Žalbena vijeće, Presuda, 20. februar 2001, IT-96-21-A
46. ICTY, *Tužitelj v. Zlatko Aleksovski*, Žalbena vijeće, Presuda, 24. mart 2000, IT-95-14/1-A
47. II. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije iz 1977.
48. III. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije iz 2005.
49. *International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts*, Document prepared by the International Committee of the Red Cross for the 30th International Conference of the Red Cross and Red Crescent, Geneva, 26-30 November 2007.
50. IV. Haška konvencija (Konvencija o poštivanju zakona i običaja ratovanja na kopnu) iz 1907.
51. J. Arman, J.-M. Henckaerts, H. Hiemstra, K. Krotiuk (2021) The updated ICRC Commentary on the Third Geneva Convention: A new tool to protect prisoners of war in the twenty-first century, *International Review of the Red Cross*, Vol. 102, Issue 913, str. 389-416.
52. J. C. Levy (2020) Documentation for Accountability, *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 52, Issue 1/2, str. 451-465.
53. J. Laird, J. F. Witt (2020) Inventing the War Crime: An Internal Theory, *Virginia Journal of International Law*, Vol. 60, Issue 1.
54. J.-M. Henckaerts (2005) Annex [List of Customary Rules of International Humanitarian Law] to Study on Customary International Humanitarian Law: A Contribution to the Understanding and Respect for the Rule of Law in Armed Conflict, *IRRC*, vol. 87, br. 857, str. 198-212.
55. K. Dörmann, J. Serralvo (2014) Common Article 1 to the Geneva Conventions and the obligation to prevent international humanitarian law violations, *International Review of the Red Cross*, Vol. 96, Issue 895-896, str. 707-736.
56. K. Greenman (2020) Common Article 3 at 70: Reappraising Revolution and Civil War in International Law, *Melbourne Journal of International Law*, Vol. 21, Issue 1, str. 88-114.
57. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948.
58. L. A. Horvitz, C. Catherwood (2011) *Encyclopedia of War Crimes and Genocide*, izm. izd, vol. II, New York: Facts On File
59. L. Cameron, B. Demeyere, J.-M. Henckaerts, E. La Haye, H. Niebergall-Lackner (2015) The updated Commentary on the First Geneva Convention – a new tool for generating respect for international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, Vol. 97, Issue 900, str. 1209-1226.

60. M. A. Newton (2015) Charging War Crimes: Policy and Prognosis from a Military Perspective, u: C. Stahn (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*, Oxford: Oxford University Press, str. 732-761.
61. M. Bartoš (1954) *Međunarodno javno pravo. I knjiga. Opšti deo. Izvori. Subjekti*, Beograd: Kultura
62. M. Brier-Mills (2017) Questioning the Utility of the Distinction Between Common Articles 2 and 3 of the Geneva Conventions of 1949 since Tadić: A State Sovereignty Approach, *Macquarie Law Journal*, Vol. 17, str. 17-37.
63. M. Deschamps, H. B. Jallow, Y. Sooka (2015) *Taking Action on Sexual Exploitation and Abuse by Peacekeepers: Report of an Independent Review on Sexual Exploitation and Abuse by International Peacekeeping Forces in the Central African Republic*
64. M. E. Badar, S. Porro (2015) Rethinking the Mental Elements in the Jurisprudence of the ICC, u: C. Stahn (ed.) *op. cit.*, str. 649-668.
65. M. Majić (2005) *Ratni zločin u međunarodnom krivičnom pravu*, Beograd: Tehnička knjiga
66. M. Milanović (2012) Al-Skeini and Al-Jedda in Strasbourg, *European Journal of International Law*, vol. 23, br. 1.
67. M. N. Simović, M. Blagojević, V. M. Simović (2013) *Međunarodno krivično pravo*, 2. izm. i dop. izd, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu
68. M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (1999) *How Does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, Geneva: International Committee of the Red Cross
69. M. Sassòli, A. A. Bouvier *et al.* (2002) *Kako pravo štiti u ratu? Savremena praksa međunarodnog humanitarnog prava*, prijevod: V. Knežević Predić, Beograd: Međunarodni komitet Crvenog krsta
70. M. Sassòli, A. A. Bouvier, A. Quintin (2011) *How Does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, 3. proš. i dop. izd, Geneva: International Committee of the Red Cross, vol. I, II i III.
71. M. Starčević (pr.) (2002) *Izvori međunarodnog humanitarnog prava*. Beograd: Međunarodni komitet Crvenog krsta
72. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) iz 1966.
73. P. Malanczuk (1997) *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, 7. izm. izd, London/New York: Routledge
74. P. Sands (2006) *Lawless World. Making and Breaking Global Rules*, London: Penguin Books
75. Povelja UN iz 1945.
76. R. Murphy (2003) United Nations Military Operations and International Humanitarian Law: What Rules Apply to Peacekeepers?, *Criminal Law Forum*, 14/2003.

77. *Ratification and Implementation of the Kampala Amendments to the Rome Statute of the ICC. Crime of Aggression and War Crimes* (2012) Princeton: Liechtenstein Institute on Self-Determination, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, str. 44-52.
78. Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Ženeva, 25. januar 2005.
79. Rezolucija UNGA, br. 177 (II)
80. Rimski statut ICC
81. S. Fabijanić Gagro (2008) Zaštita osoba u nemeđunarodnim oružanim sukobima, *Pravni Vjesnik*, Vol. 24, Issue 2, str. 115-135.
82. S. Fabijanić Gagro (2015) Uloga i aktivnosti tijela Ujedinjenih naroda u zaštiti djece u oružanim sukobima, *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 36, Issue 2, str. 759-786.
83. S. Fabijanić Gagro, R. Crgol (2021) Seksualno nasilje povezano s oružanim sukobima i primjena koncepta odgovornosti za pružanje zaštite (RToP), *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 42, Issue 1, str. 131-149.
84. S. Sali, Z. Terzić (1996) *Međunarodni dokumenti o ljudskim pravima: instrumenti Ustava Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Pravni centar, Fond Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine
85. S. Telhami (1995) Is a Standing United Nations Army Possible—Or Desirable, *Cornell International Law Journal*, Vol. 28, Issue 3, str. 673-683.
86. Section 1: Field of application, *Secretary-General's Bulletin, Observance by United Nations forces of international humanitarian law*, UN Doc. ST/SGB/1999/13, 6 August 1999.
87. Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju
88. Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu
89. Statut Specijalnoga suda za Sierra Leone
90. UN Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka iz 1984.
91. UN News, *UN sends Gabon peacekeepers home from Central African Republic, following abuse allegations*, 15. septembar 2021., dost. na: <https://news.un.org/en/story/2021/09/1100032>
92. UNGA Rezolucija, br. 2444 (XCIII) od 19. decembra 1968.
93. United States District Court for the Southern District of Florida, *United States of America v. Manuel Antonio Noriega et al*, Opinion: Omnibus Order, William M. Hoeveler, United States District Judge, No. 88-79-CR, 8. juni 1990 (746 F. Supp. 1506 (1990))
94. V. B. Petrović, M. Bisić, V. Perić (2011) *Međunarodno kazneno sudovanje: (pregled sudske prakse i relevantnih dokumenata)*, Sarajevo: Privredna štampa
95. V. Đ. Degan, B. Pavišić (2005) *Međunarodno kazneno pravo*, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

96. V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević (2011) *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Službeni glasnik
97. V. Ibler (1987) *Rječnik Međunarodnog javnog prava*, 2. izm. i dop. izd, Zagreb: Informator
98. V. Kazazić (2008) *Međunarodno humanitarno pravo: difuzija i primjena*, Mostar: Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru
99. W. A. Qureshi (2021) Modern War, Nonstate Actors and the Geneva Conventions: No Longer Fit for Purpose?, *San Diego International Law Journal*, Vol. 22, Issue 2, str. 219-261.
100. W. A. Schabas (2001) *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge: Cambridge University Press
101. [www.un-documents.net/gc.htm](http://www.un-documents.net/gc.htm)
102. *Yearbook of the International Law Commission*, 1950, vol. II.
103. Z. Hasić (2005) *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo: VKBI
104. Z. Seizović (2008) *Međunarodno humanitarno pravo. Pojam, historijski razvoj i odnos prema međunarodnom pravu ljudskih prava*, u: *Međunarodno javno pravo: zbirka eseja*, Zenica: Univerzitet u Zenici
105. Z. Seizović (2016) *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo: Dobra knjiga
106. Z. Stojanović (2008) *Međunarodno krivično pravo*, 6. dop. izd, Beograd: Pravna knjiga
107. Z. Vučinić (2006) *Međunarodno ratno i humanitarno pravo*, 2. dop. izd, Beograd: Službeni glasnik
108. Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949.
109. Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata iz 1949. i Dopunski protokoli (1999) Sarajevo: Međunarodni komitet Crvenog križa

## **WAR CRIMES AS A SYSTEMATIC VIOLATION OF HUMAN RIGHTS AND PROTECTION OF PERSONS IN CONDITIONS OF ARMED CONFLICT**

**Abstract:** A war crime is a violation of the norms of the law of armed conflict. But just as armed conflicts still cannot be eliminated entirely in real life, there are rules govern the conduct of armed conflicts, including the principle of the application of humanity. In this paper, we address the issue of the dichotomy of armed conflicts and the protection of persons in them. The difference between international and internal conflicts loses its value in regards to the protection of human beings. Hence, why protect civilians from the violence of the warring parties, or ban the rape, torture or wanton destruction of hospitals, religious, cultural and historical buildings or private property, and ban weapons that cause unnecessary suffering when two sovereign states are at war, and refrain from imposing the same bans or providing the same protection when violence occurred “only” within the territory of a sovereign state. International law, while protecting the legitimate interests of states, must have gradually turned to the complete protection of human beings. If we keep this in mind, then it is natural that this division of conflict should gradually lose weight. This is the result of the expansion of human rights doctrines, when states began to accept the idea that it was simply not reasonable to protect, for example, civilians exclusively in international armed conflicts, i.e. that it would be inconsistent to leave civilians unprotected in internal conflicts while, at the same time, they have the right to international legal protection in international armed conflicts. The paper starts from the definition of the concept of war crime with a brief historical overview of the development of law of armed conflicts (international humanitarian law). The study covers both the primary requirement and the binding obligation for all states responsible for violations of international humanitarian law and international human rights law, which is to make full reparations to victims for the loss or injury caused. In fact, at this stage in the development of international law, the main question is crystal clear: is the prohibition of war crimes a general prohibition that goes beyond the treaty basis, character and scope of the law - and does such a prohibition apply to all subjects of law? In this paper, we analyze the current pressing issues of international humanitarian law, which is the role and responsibility of the United Nations peacekeeping missions for illegal acts in armed conflict. Can peacekeeping missions or international forces be considered a party to the conflict? Is there any claim that the basic principles and rules of international humanitarian law cannot be applied to the United Nations forces, i.e.

can it be argued that the forces of the Organization are not bound by international humanitarian law, particularly in times of internationally wrongful acts committed by peacekeeping soldiers?

**Keywords:** human rights, war crimes, armed conflict, international humanitarian law, United Nations, peacekeeping forces